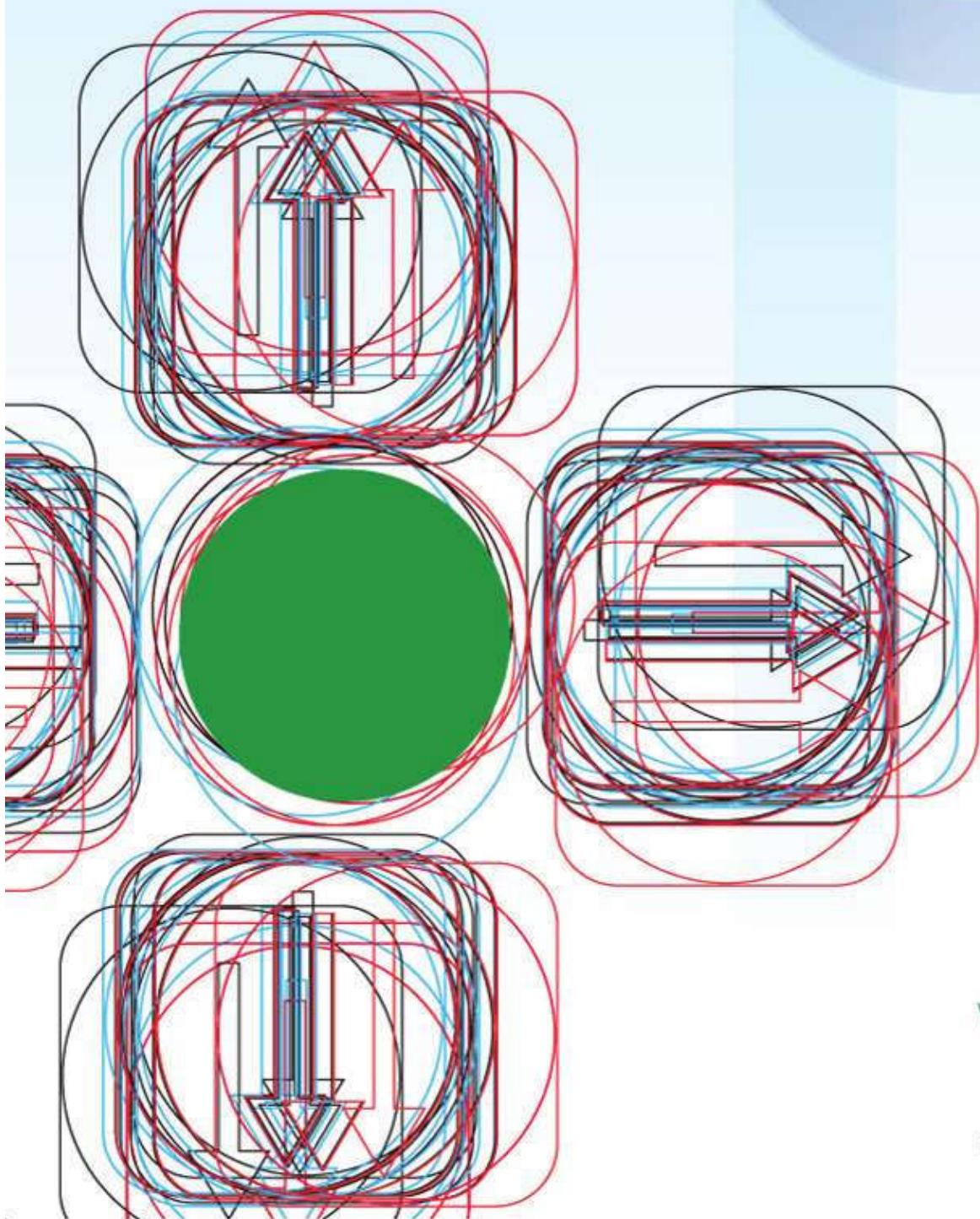


COMPASS

Ένα Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης
στα Ανθρώπινα Δικαιώματα
για νέους/νέες



ΕΘΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ

Κεφάλαιο 4

Βασικές Πληροφορίες για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Περιεχόμενα του κεφαλαίου

Κατανοώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	307
Τι είναι τα ανθρωπινά δικαιώματα.....	307
Μια ιστορική σκιαγράφηση.....	309
Τα ανθρώπινα δικαιώματα ανά τον κόσμο.....	311
Πώς μπορούμε να κάνουμε χρήση των δικαιωμάτων μας;.....	312
Διλήμματα και κακές χρήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	313
Περισσότεροι γρίφοι.....	315
Η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	316
Ποια είναι τα δικαιώματά μας;	316
Νομική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	321
Ο Διεθνής Καταστατικός Χάρτης των Δικαιωμάτων.....	322
Εφαρμόζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	325
Είναι αυτά αρκετά;	329
Ο ακτιβισμός και ο ρόλος των ΜΚΟ.....	330
Παραδείγματα επιτυχούς ακτιβισμού.....	332
Ερωτήσεις και απαντήσεις.....	336
Γρίφοι.....	338

Κατανοώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα

Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Ένας γρίφος

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι σαν μια πανοπλία: σε προστατεύουν. Είναι σαν κανόνες, επειδή σου λένε πώς να συμπεριφερθείς. Είναι, ακόμη, σαν δικαστές, επειδή μπορείς να καταφύγεις σε αυτά. Είναι αφορημένα, όπως τα συναισθήματα, και, όπως τα συναισθήματα, ανήκουν σε όλους και υπάρχουν ό,τι κι αν συμβεί.

Είναι όπως η φύση, γιατί μπορούν να καταπατηθούν, και όπως το πνεύμα, επειδή δεν μπορούν να καταστραφούν. Όπως ο χρόνος, μας αντιμετωπίζουν όλους με τον ίδιο τρόπο – πλούσιους και φτωχούς, νέους και γέρους, λευκούς και μαύρους, ψηλούς και κοντούς. Μας προσφέρουν σεβασμό και μας επιφορτίζουν με το χρέος να αντιμετωπίζουμε και τους άλλους με σεβασμό. Όπως και στην περίπτωση της καλούντης, της αλήθειας και της δικαιοσύνης, μπορούμε να διαφωνούμε για τον ορισμό τους αλλά τις αναγνωρίζουμε όταν πις συναντούμε.

? Μπορείτε να ορίσετε τα ανθρώπινα δικαιώματα; Πώς εξηγείτε το τι είναι;

Ποια είναι η προέλευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Δικαίωμα είναι μια αξίωση που είναι δικαιολογημένο να γίνεται. Έχω δικαίωμα επί των αγαθών στο καλάθι με τα ψώνια μου, επειδή τα πλήρωσα. Οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να εκλέγουν πρόεδρο, εάν το σύνταγμα της χώρας τους το εγγυάται, κι ένα παιδί έχει το δικαίωμα να πάει στον ζωολογικό κήπο, αν οι γονείς του το έχουν υποσχεθεί. Αυτά είναι όλα πράγματα, των οποίων οι άνθρωποι είναι δικαιούχοι, έχουν το δικαίωμα να τα προσδοκούν, δεδομένων των υποχρεώσεων ή των εγγυήσεων που έχουν αναληφθεί από μιαν άλλη πλευρά.

Και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αξιώσεις, με μια μικρή, όμως, διαφορά: Δεν εξαρτώνται από εγγυήσεις που έχουν κατατεθεί από ένα συμβαλλόμενο μέρος. Το δικαίωμα κάποιου στη ζωή δεν εξαρτάται από την υπόσχεση κάποιου τρίτου να μην τον/την σκοτώσει. Η ζωή του/της μπορεί να εξαρτάται όντως από μια τέτοια υπόσχεση, όχι όμως και το δικαίωμά του/της στη ζωή. Το δικαίωμα κάποιου/ας στη ζωή συναρτάται μόνο μ' ένα πράγμα: με το γεγονός ότι είναι άνθρωπος.

Αποδοχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σημαίνει αποδοχή του ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα να τα επικαλεστεί: Έχω αυτά τα δικαιώματα ό,τι κι αν λες, ό,τι κι αν κάνεις, επειδή, όπως κι εσύ, είμαι ανθρώπινο ον. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι εγγενή σε όλα τα ανθρώπινα όντα.

Γιατί πρέπει αυτή η αξίωση να μη χρειάζεται υποστήριξη; Πού βασίζεται; Και γιατί θα πρέπει να την πιστέψουμε;

Η αξίωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι, τελικά, μια ηθική αξίωση, η οποία εδράζεται σε ηθικές αξίες. Το δικαίωμά μου στη ζωή σημαίνει, εν τέλει, ότι κανείς δεν μπορεί να μου στερήσει τη ζωή, γιατί θα ήταν κακό αν το έκανε. Έτσι διατυπωμένη, η αξίωση αυτή χρειάζεται μικρή στήριξη. Πιθανά όλοι/ες οι αναγνώστες/στριες συμφωνούν με αυτήν, επειδή όλοι/ες αναγνωρίζουμε ότι υπάρχουν συγκεκριμένες πτυχές της ζωής μας, της ύπαρξής μας, που θα πρέπει να είναι απαραβίαστες και που κανείς δεν έχει το δικαίωμα να τις θίξει, καθώς είναι θεμελιώδεις για την ύπαρξή μας, για το ποιοι/ες είμαστε και το τι είμαστε. Είναι ουσιαστικές για την ανθρώπινη υπόστασή μας και για την ανθρώπινη αξιοπρέπειά μας. Αυτόν τον τρόπο κατανόησης των πραγμάτων σε ατομικό επίπεδο, τα ανθρώπινα δικαιώματα τον επεκτείνουν απλώς στο επίπεδο όλων των ανθρωπίνων όντων στον πλανήτη. Εάν εγώ μπορώ να έχω αυτές τις αξιώσεις, τότε όλοι/ες μπορούν επίσης να τις έχουν.

? Γιατί είναι λάθος να καταπατάς το δικαίωμα άλλου στη ζωή; Και γιατί είναι λάθος να του αφαιρέσεις τη ζωή; Πρόκειται για το ίδιο ερώτημα;

«Ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτό που κανείς δεν μπορεί να σου στερήσει»

René Cassin

Αξίες κλειδιά

«Εκείνο που θέλει ο ανθρωπος, είναι απλώς να κάνει τις επιλογές του ανεξάρτητος, όποιο κι αν είναι το κόστος αυτής της ανεξαρτησίας και όπου κι αν τον οδηγήσει»

Fyodor Dostoevsky

- Υπάρχουν δύο αξίες κλειδιά, οι οποίες βρίσκονται στον πυρήνα της ιδέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρώτη είναι η αξιοπρέπεια και η δεύτερη είναι η ισότητα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να γίνουν κατανοητά ως προσδιοριστικά όλων όσα είναι θεμελιακά και απαραίτητα για μια ζωή με αξιοπρέπεια. Και η καθολικότητά τους προκύπτει από το γεγονός ότι, από αυτήν την άποψη τουλάχιστον, όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι. Δεν πρέπει και δεν μπορούμε να κάνουμε διακρίσεις ανάμεσά τους.
- Αυτές οι δύο πεποιθήσεις ή αξίες είναι τελικά αρκετές για να γίνει κανείς μέτοχος της ιδέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αυτές οι δύο πεποιθήσεις δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν αμφιλεγόμενες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συναντάει υποστήριξη από όλους τους πολιτισμούς στον κόσμο, από κάθε πολιτισμένη κυβέρνηση και κάθε μείζονα θρησκεία. Αναγνωρίζεται σχεδόν παγκοσμίως ότι η κρατική έξουσία δεν μπορεί να είναι απεριόριστη ή αυθαίρετη: Θα πρέπει να είναι περιορισμένη, τουλάχιστον σε βαθμό τέτοιον, ώστε όλα τα άτομα τα υποκείμενα στη δικαιοδοσία της να μπορούν να ζήσουν μ' ένα συγκεκριμένο ελάχιστο προϋποθέσεων ανθρώπινης αξιοπρέπειας.
- Πολλές ακόμη αξίες μπορούν να αντληθούν από αυτές τις δύο θεμελιακές και μπορούν να βιοθήσουν στο να διασφανίσουμε με μεγαλύτερη ακόμη ακρίβεια το πώς οι άνθρωποι και οι κοινωνίες θα έπρεπε να συνυπάρχουν στην πράξη. Για παράδειγμα:
- **Ελευθερία:** Επειδή η ανθρώπινη βιούληση είναι ένα σημαντικό μέρος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Το να εξαναγκάζεσαι σε κάτι παρά τη θέλησή σου, σημαίνει ευτελισμό του ανθρωπίνου πνεύματος.
- **Σεβασμός** για τους άλλους: Επειδή έλλειψη σεβασμού για κάποιον/α σημαίνει μη εκτίμηση της ατομικότητας και της ατομικής του/της αξιοπρέπειας.
- **Μη διάκριση:** Επειδή ισότητα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια σημαίνει ότι δεν πρέπει να κρίνουμε τους ανθρώπους με βάση τα μη συναφή φυσικά (ή άλλα) χαρακτηριστικά τους.
- **Ανεκτικότητα:** Επειδή η μη ανεκτικότητα δείχνει έλλειψη σεβασμού στη διαφορετικότητα και επειδή ισότητα δε σημαίνει ταύτιση ή ομοιομορφία.
- **Δικαιοσύνη:** Επειδή οι άνθρωποι που είναι ίσοι ως προς την ανθρώπινη υπόστασή τους, δικαιούνται δίκαιης αντιμετώπισης.
- **Υπευθυνότητα:** Επειδή ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων ανθρώπων εμπεριέχει την υπευθυνότητα του κάθε ατόμου για τις πράξεις του.

Χαρακτηριστικά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- Οι φιλόσοφοι συνεχίζουν ενδεχομένως να φιλονικούν για τη φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά η διεθνής κοινότητα έχει θεσπίσει μια σειρά βασικών αρχών που τα κράτη έχουν συμφωνήσει να τηρούν και προς τις οποίες θα πρέπει να συμμορφώνονται. Σύμφωνα με αυτές τις αρχές:
 1. **Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αναφαίρετα.** Αυτό σημαίνει ότι κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να τα χάσει, καθώς έχουν να κάνουν με το ίδιο τη γεγονός της ανθρώπινης ύπαρξης. Σε συγκεκριμένες περιστάσεις ορισμένα –αλλά όχι όλα– μπορούν να ανασταλούν ή να περιοριστούν. Για παράδειγμα, αν κάποιος/α κριθεί ένοχος/η κάποιου εγκλήματος, μπορεί να στερηθεί την ελευθερία του/της ή, σε περιπτώσεις πολιτικής αναταραχής, μια κυβέρνηση μπορεί να επιβάλει την απαγόρευση της κυκλοφορίας περιορίζοντας την ελευθερία στην κίνηση.
 2. **Είναι αδιαίρετα,** αλληλεξαρτώμενα και αλληλοσχετιζόμενα. Αυτό σημαίνει ότι τα διάφορα ανθρώπινα δικαιώματα είναι εγγενώς συνδεόμενα και δεν μπορούν να θεωρηθούν απομονωμένα το ένα από το άλλο. Η απολαβή του ενός δικαιώματος εξαρτάται από την απολαβή πολλών άλλων δικαιωμάτων και κανένα δικαίωμα δεν είναι πιο σημαντικό από τα υπόλοιπα.
 3. **Είναι οικουμενικά.** Αυτό σημαίνει ότι αφορούν όλους τους ανθρώπους παντού στον κόσμο εξίσου και δίχως χρονικό ορίζοντα. Κάθε άτομο δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, γλώσσας, θρησκείας,

Éva Ancsel

πολιτικής ή άλλης πεποίθησης, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, τόπου γέννησης ή άλλης κατάστασης.

Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι η οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν απειλεί κατά καμία έννοια τον πλούτο της διαφορετικότητας των ατόμων ή των πολιτισμών. Η διαφορετικότητα μπορεί να υπάρχει σ' έναν κόσμο, στον οποίο όλοι θα είναι ίσοι και θα δικαιούνται εξίσου σεβασμό.

Μια ιστορική σκιαγράφηση

Η αντίληψη ότι οι άνθρωποι έχουν εγγενή δικαιώματα είναι ριζωμένη σε πολλούς πολιτισμούς και αρχαίες παραδόσεις. Μπορούμε να διαπιστώσουμε, εξετάζοντας τις παραδόσεις τις σχετικές τόσο με μυθικούς και ιστορικούς νομοθέτες όσο και τους κώδικες συμπεριφοράς που άσκησαν ιστορικά μεγάλη επιρροή, ότι οι αξίες που είναι ενσωματωμένες στα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι ούτε «Δυτική εφεύρεση» ούτε ανακάλυψη του 20ού αιώνα.

Αρχαία ιστορία

- Ο Κώδικας του Χαμουραμπί στη Βαβυλώνα (Ιράκ, περ. 2000 π.Χ.) θεσπίστηκε από τον βασιλιά της Βαβυλώνας. Υποσχόταν «να φέρει τη δικαιοσύνη στο βασίλειο, να καταστρέψει τους αχρείους και τους βίαιους, να εμποδίσει τους δυνατούς από το να καταπίεζουν τους αδύναμους ...να φωτίσει τη χώρα και να προαγάγει το καλό για τους ανθρώπους».
 - Ένας Φαραώ της Αρχαίας Αιγύπτου (περ. 2000 π.Χ.) έδινε οδηγίες σε υποτακτικούς του λέγοντας: «Όταν ένας προσκυνητής φτάνει από την Άνω στην Κάτω Αίγυπτο... να σιγουρεύεστε ότι όλα γίνονται σύμφωνα με τον νόμο, ότι το έθιμο τηρείται και ότι το δίκαιο κάθε ανθρώπου προστατεύεται».
 - Η Χάρτα του Κύρου (Ιράν, περ. 570 π.Χ.) γράφτηκε από τον βασιλιά της Περσίας για τους ανθρώπους του βασιλείου και αναγνώριζε τα δικαιώματα στην ελευθερία, στην ασφάλεια, στην ελευθερία της κίνησης και κάποια κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα.
- ?** Ποιες προσωπικότητες στην ιστορία της χώρας σας έχουν υπερασπιστεί ή αγωνιστεί για τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Η Αγγλική Magna Carta και η Διακήρυξη Δικαιωμάτων (Bill of Rights)

Στα 1215 Αγγλοι ευγενείς και μέλη του κλήρου διαμαρτυρήθηκαν εναντίον του βασιλιά Ιωάννη του Α' για κατάχρηση εξουσίας και τον ανάγκασαν να συμφωνήσει να ακολουθεί τον νόμο μέσα από την καταγεγραμμένη Μεγάλη Χάρτα των Ελευθεριών (Magna Carta). Αν και ο βασιλιάς δεν τη σεβάστηκε, η Magna Carta σύντομα έγινε ένα κείμενο που το επικαλούνταν συχνά προς υπεράσπιση των ελευθεριών. Περιλαμβάνει μια σειρά δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα όλων των ελεύθερων πολιτών να κατέχουν και να κληρονομούν περιουσία και να είναι απαλλαγμένοι από περιπτούς φόρους. Καθιερώνει αρχές δικαιης δίκης και ισότητας ενώπιον του νόμου. Έπειτα από τις καταχρήσεις του νόμου από πλευράς του βασιλιά James του Β', οι υπήκοοι του τον εκθρόνισαν στα 1688. Στα 1689 η Βουλή θέσπισε έναν καταστατικό χάρτη δικαιωμάτων που διακήρυξε ότι δε θα γινόταν πλέον ανεκτή η ανάμειξη του βασιλιά στις υποθέσεις της. Αυτός ο χάρτης, γνωστός ως Bill of Rights (Διακήρυξη Δικαιωμάτων), απαγόρευε στον μονάρχη να αναστέλλει ένα νόμο δίχως τη συναίνεση του Κοινοβουλίου, θέσπιζε ελεύθερες εκλογές για τα μέλη του Κοινοβουλίου και διακήρυξε ότι η ελευθερία του λόγου στο Κοινοβούλιο δε θα τίθεται υπό αίρεση στα δικαστήρια ή οπουδήποτε άλλού.

«Τρία πράγματα συγκρατούν τον κόσμο: Η αλήθεια, η κρίση και η ειρήνη»

Ταλμούδ

«Επειδή ο άνθρωπος είναι... από τη φύση του ελεύθερος,

ισός και ανεξάρτητος... κανείς

δε θα πρέπει να υπόκειται

στην πολιτική εξουσία κάποιου

άλλου δίχως τη συγκατάθεσή του».

John Locke

Η γέννηση των φυσικών δικαιωμάτων

Κατά τη διάρκεια του 17ου και του 18ου αιώνα στην Ευρώπη, ορισμένοι φιλόσοφοι

εισήγαγαν την έννοια των «φυσικών δικαιωμάτων». Αυτά ήταν τα δικαιώματα που ανήκαν σε ένα πρόσωπο, λόγω του ότι ήταν ανθρώπινο ον και όχι επειδή επρόκειτο, λ.χ., για πολίτη μιας συγκεκριμένης χώρας ή συγκεκριμένης θρησκείας ή εθνικής ομάδας. Η αντίληψη ότι αυτά τα φυσικά δικαιώματα θα έπρεπε να δίνουν στους ανθρώπους και συγκεκριμένα νομικά δικαιώματα έγινε ευρύτερα αποδεκτή και άρχισε να ανακλάται στα συντάγματα ορισμένων χωρών.

Η Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1789)

Το 1789 οι Γάλλοι ανέτρεψαν τη μοναρχία και καθιέρωσαν την πρώτη Γαλλική Δημοκρατία. Η Διακήρυξη προέκυψε από την επανάσταση και γράφτηκε από αντιπροσώπους του κλήρου, των ευγενών και από κοινούς ανθρώπους, που την έγραψαν ώστε να ενσωματώνει τον στοχασμό προσωπικοτήτων του Διαφωτισμού όπως του Βολταίρου, του Μοντεσκιέ, των Εγκυλοπαιδιστών και του Ρουσσώ. Η Διακήρυξη επιτέθηκε στο πολιτικό και νομικό σύστημα της μοναρχίας και όριζε τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου ως «ελευθερία, ιδιοκτησία, ασφάλεια και το δικαίωμα αντίστασης στην καταπίεση». Αντικατέστησε το σύστημα των αριστοκρατικών προνομίων που υπήρχαν κατά τη μοναρχία με την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου.

Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των Ηνωμένων Πολιτειών, Σύνταγμα και Καταστατικός Χάρτης Δικαιωμάτων (1791)

Στα 1776, το μεγαλύτερο μέρος των βρετανικών αποικιών στη Βόρεια Αμερική διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους από τη Βρετανική Αυτοκρατορία με τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτή βασίστηκε εν πολλοίσι στις θεωρίες «φυσικού δικαιώματος» των Λοκ και Μοντεσκιέ και ενέπνευσε τη Γαλλική Επανάσταση και τις εξεγέρσεις ενάντια στην ιστανακή κυριαρχία στη Ν. Αμερική. Αργότερα, το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών τροποποιήθηκε και η κυβέρνηση έγινε συγκεντρωτική, αλλά με εξουσίες αρκετά περιορισμένες, ώστε να υπάρχουν εγγυήσεις για την ατομική ελευθερία. Είκοσι προσθήκες στο σύνταγμα συγκροτούν τον Αμερικανικό Καταστατικό Χάρτη Δικαιωμάτων [«American Bill of Rights»].

Πρώιμες Διεθνείς Συμφωνίες

Τον 19ο και 20ό αιώνα αρκετά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήρθαν στο προσκήνιο και άρχισαν να συζητούνται σε διεθνές επίπεδο αρχίζοντας με το ζήτημα της δουλείας και δουλοπαροικίας, των βάναυσων εργασιακών συνθηκών και της παιδικής εργασίας. Εκείνη την εποχή περίπου υπογράφτηκαν οι πρώτες διεθνείς συνθήκες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

- Η δουλεία κηρύχτηκε παράνομη στην Αγγλία και στη Γαλλία στις αρχές του 19ου αιώνα και, στα 1814, οι κυβερνήσεις της Βρετανίας και της Γαλλίας υπέγραψαν την Συνθήκη των Παρισίων με στόχο να συνεργαστούν στη μείωση της διακίνησης των σκλάβων. Στο Συνέδριο των Βρυξελλών του 1890 θεσπίστηκε ένας νόμος κατά της δουλείας, τον οποίο αργότερα κύρωσαν 18 κράτη.
- Οι πρώτες Συμβάσεις της Γενεύης (1864 και 1929) απετέλεσαν ένα ακόμα πεδίο πρώιμης διεθνούς συνεργασίας μεταξύ εθνών με σκοπό την επεξεργασία των κανόνων του πολέμου. Συγκεκριμένα, οι Συμβάσεις θέσπισαν σταθερές αξιώσεις για τη φροντίδα των άρρωστων και των πληγωμένων στρατιωτών.

? *Γιατί νομίζετε ότι προέκυψε η ανάγκη για διεθνή συνεργασία, αντί οι επιμέρους χώρες να θεσπίσουν τις δικές τους σταθερές;*

Ο 20ός αιώνας

Η ιδέα της προστασίας των ανθρωπίνων όντων έναντι των κυβερνητικών εξουσιών άρχισε να συναντά ακόμη μεγαλύτερη αποδοχή. Η σημασία της κωδικοποίησης αυτών των δικαιωμάτων σε γραπτή μορφή είχε ήδη αρχίσει να αναγνωρίζεται από ορισμένα επιμέρους κράτη και, κατ' αυτόν τον τρόπο, τα έγγραφα που περιγράφηκαν πιο πάνω έγιναν προδρομικά πολλών σημερινών συμβάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, τα γεγονότα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έδωσαν μεγάλη ώθηση στα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκειμένου αυτά να έρθουν στο διεθνές προσκήνιο.

Η Κοινωνία των Εθνών ήταν ένας διεθνής οργανισμός που δημιουργήθηκε μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Προσπάθησε να προστατέψει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε βασικό επίπεδο αλλά μόνο μετά τις φοβερές θηριωδίες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, και σε μεγάλο βαθμό ως απόρροιά τους, ανέκυψε ένα σώμα διεθνούς νομοθεσίας. Αυτά τα γεγονότα κατέστησαν και δυνατή και αναγκαία τη διεθνή συναίνεση στη ρύθμιση διεθνώς της προστασίας και της κωδικοποίησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, που υπογράφτηκε στις 26 Ιουνίου του 1945, ανακλούσει αυτήν την αντίληψη. Ο Χάρτης διακήρυξε ότι θεμελιακός σκοπός των Ηνωμένων Εθνών είναι να «σώσει τις επερχόμενες γενιές από τη μάστιγα του πολέμου» και να «επαναβεβαιώσει την πίστη στα θεμελιακά ανθρώπινα δικαιώματα, στην αξιοπρέπεια και στην αξία του ανθρώπινου προσώπου και στην ισότητα των δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών».

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) θεσπίστηκε από την Επιπροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ένα από τα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, και υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε. στις 10 Δεκεμβρίου 1948. Έκτοτε, προκειμένου να διαφυλάττονται οι αρχές της Διακήρυξης μια σειρά σημαντικών οργάνων έχουν δημιουργηθεί και έχουν συμφωνηθεί από τη διεθνή κοινότητα. Περισσότερες πληροφορίες για κάποιες απ' αυτές τις συνθήκες μπορούν να βρεθούν παρακάτω στο ίδιο κεφάλαιο, συμπεριλαμβανομένων και πληροφοριών σχετικά με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιακών Ελευθεριών.

Ανθρώπινα δικαιώματα ανά τον κόσμο

Πολλές περιοχές του κόσμου έχουν εγκαθιδρύσει τα δικά τους συστήματα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία υπάρχουν παράλληλα με αυτά των Η.Ε. Μέχρι σήμερα υπάρχουν περιφερειακοί θεσμοί στην Ευρώπη, στην Αμερική, στην Αφρική και στις Αραβικές Χώρες, όχι όμως και στην περιφέρεια Ασίας – Ειρηνικού. Ωστόσο, οι περισσότερες χώρες και σε αυτήν την περιοχή του κόσμου έχουν κυρώσει τις μείζονες συνθήκες και συμβάσεις των Η.Ε. σηματοδοτώντας με αυτόν τον τρόπο τη συμφωνία τους με τις γενικές αρχές και δηλώνοντας ότι υπόκεινται στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Αφρικανική Χάρτα για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων και των Λαών τέθηκε σε ισχύ τον Οκτώβριο του 1985 και έχει κυρωθεί από περισσότερες των 40 χωρών. Η Χάρτα είναι ενδιαφέρουσα σε ό,τι αφορά τις διαφορές της από τις άλλες συμβάσεις που έχουν υιοθετηθεί σε άλλα μέρη του κόσμου ως προς κάποια σημεία, στα οποία δίνει έμφαση:

- Σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές Συμβάσεις, η Αφρικανική Χάρτα καλύπτει κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά δικαιώματα καθώς και αστικά και πολιτικά.
- Η Αφρικανική Χάρτα πηγαίνει πέρα από τα ατομικά δικαιώματα και προβλέπει επίσης συλλογικά δικαιώματα των λαών.
- Η Χάρτα επίσης αναγνωρίζει στα άτομα υποχρεώσεις πέρα από δικαιώματα και απαριθμεί επιπλέον εξειδικευμένα καθήκοντα που το άτομο έχει έναντι της οικογένειάς του, της κοινωνίας, του Κράτους και της διεθνούς κοινότητας.

Γιατί νομίζετε ότι σε μια Χάρτα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρονται και υποχρεώσεις; Πιστεύετε ότι θα έπρεπε να αναφέρονται σε όλα τα κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Στον αραβικό κόσμο, υπάρχει σήμερα μια περιφερειακή Επιπροπή Ανθρωπίνων δικαιω-

«Και πολέμα με τον τρόπο του Θεού εναντίον εκείνων που σε πολεμούν, αλλά να μην επιπεθείς, γιατί ο Θεός δεν αγαπά τους εισβολείς».

To Kopáni

«Οι πόλεμοι θα συνεχίζονται μέχρις ότου η ανθρωπότητα καταλάβει ότι η ανθρώπινη φύση είναι ταυτόσημη παντού στον κόσμο»

Pierre Daco

- «Ενώ η σημασία των εθνικών και περιφερειακών ιδιαιτεροτήτων και των διαφόρων ιστορικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών υποβάθρων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, είναι υποχρέωση των κρατών, ανεξάρτητα από τα πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά τους συστήματα, να προάγουν και να προστατεύουν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες».
- Διακήρυξη της Βιέννης (1993)*
- μάτων, με περιορισμένη όμως ισχύ. Ωστόσο, έχει επίσης γίνει αποδεκτή μια Αραβική Χάρτα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που θα θεσπίσει ένα περιφερειακό σύστημα. Αυτό το κείμενο, όπως και η Αφρικανική Χάρτα, περιλαμβάνει κοινωνικο-οικονομικά δικαιώματα όπως και αστικο-πολιτικά δικαιώματα και επίσης έναν κατάλογο των «Συλλογικών Δικαιωμάτων του Αραβικού Λαού».
 - Έχουν γίνει εκκλήσεις για τη θέσπιση ενός τέτοιου συστήματος στην περιοχή της Ασίας – Ειρηνικού, αλλά δεν έχουν επιτευχθεί ακόμη επίσημες συμφωνίες. Μια συνάντηση ΜΚΟ στην περιοχή στα 1993 είχε ως αποτέλεσμα τη Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΜΚΟ της Μπανγκόκ [«Bangkok NGO Declaration on Human Rights»], η οποία διακήρυξε ότι:
 - «Μπορούμε να μάθουμε από τους διαφορετικούς πολιτισμούς μέσα από μια πλουραλιστική οπτική... Τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα έχουν τις ρίζες τους σε πολλούς πολιτισμούς. Επιβεβαιώνουμε την οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρέχουν προστασία στο σύνολο της ανθρωπότητας... Ενώ συνηγορούμε υπέρ του πολιτισμικού πλουραλισμού, οι πολιτισμικές εκείνες πρακτικές που αποκλίνουν από τα οικουμενικά αποδεκτά ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των γυναικών, δεν θα πρέπει να τυγχάνουν ανεκτικότητας. Καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι παγκοσμίου ενδιαφέροντος και είναι οικουμενικά ως προς την αξία τους, η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σφετερισμός εθνικής κυριαρχίας».

Πώς μπορούμε να κάνουμε χρήση των δικαιωμάτων μας;

- Τα ανθρώπινα δικαιώματα υπάρχουν για μας. Πώς μπορούμε, λοιπόν, να τα χρησιμοποιήσουμε; Είναι σαφές ότι η απλή ύπαρξή τους δεν αρκεί από μόνη της για να τεθεί ένα τέλος στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εφόσον όλοι γνωρίζουμε ότι αυτές συμβαίνουν καθημερινά, σε κάθε πλευρά της υφηλίου. Μπορούν λοιπόν τα ανθρώπινα δικαιώματα να κάνουν όντως τη διαφορά; Πώς μπορούμε να κάνουμε χρήση τους;

? Γνωρίζετε τα δικαιώματά σας;

- Μια σειρά ενοτήτων σε αυτό το εγχειρίδιο προσεγγίζουν διάφορες πτυχές αυτού του προβλήματος.

Αναγνωρίζοντας τα δικαιώματά σας

- Στην επόμενη ενότητα προσεγγίζουμε τους διάφορους τύπους ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο. Εάν γνωρίζουμε ποιες πλευρές της ανθρώπινης ύπαρξης έχουν σχέση με τη νομοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αν έχουμε επίγνωση των υποχρεώσεων των κυβερνήσεων που υπάγονται σε αυτό το σώμα διεθνούς νομοθεσίας, τότε μπορούμε να αρχίσουμε να ασκούμε πίεση με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Αυτή η ενότητα δείχνει ότι σχεδόν κάθε πεδίο αδικίας σχετίζεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα: από την μικρής κλίμακας φτώχια, μέχρι την περιβαλλοντική καταστροφή, την υγεία, τις συνθήκες εργασίας, την πολιτική καταπίεση, τα δικαιώματα ψήφου, τη γενετική μηχανική, τα ζητήματα μειονοτήτων, την τρομοκρατία, τη γενοκτονία... και πέρα απ' αυτά. Και ο αριθμός των ζητημάτων μεγαλώνει ακόμη και σήμερα.

«Όλοι εμείς, και εγώ ιδιαιτέρως, είμαστε υπεύθυνοι για τα πάντα και για τους πάντες»

Φιοντόρ Ντοστογέφσκι

- Ορισμένα από τα ζητήματα που αφορούν στην εφαρμογή της νομοθεσίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων θίγονται ευθέως στην ενότητα «Ερωτήσεις και Απαντήσεις». Σ' αυτήν δίνονται σύντομες απαντήσεις σε κάποιες από τις συχνά ανακύπτουσες ερωτήσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Επιπρόσθετα, κάθε ενότητα στο Κεφάλαιο 5 ασχολείται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια με τα θέματα αυτού του εγχειρίδιου. Εάν σας ενδιαφέρει να βρείτε περισσότερα σχετικά με

ένα συγκεκριμένο ζήτημα – λ.χ. το πώς το δικαίωμα στην υγεία, στην εκπαίδευση ή στις δικαιεις εργασιακές συνθήκες μπορεί καλύτερα να προστατευθεί –, ίσως βρείτε χρήσιμες τις βασικές πληροφορίες που αφορούν στο κάθε θέμα.

Χρησιμοποιώντας νομικούς μηχανισμούς

Θα ρίξουμε μια ματιά στους νομικούς μηχανισμούς που υπάρχουν για την προστασία των διαφόρων πεδίων συμφερόντων των ανθρώπων. Στην Ευρώπη είμαστε ιδιαίτερα τυχεροί καθώς, σε ό,τι αφορά ορισμένα τουλάχιστον δικαιώματα, έχουμε ένα μόνιμο δικαστήριο το οποίο ασχολείται με καταγγελίες παραβιάσεων –το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ακόμα κι όταν οι καταγγελίες δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, θα πρέπει να δούμε και τους άλλους μηχανισμούς που υπάρχουν στα κράτη που είναι υπόλοιγα για τις πράξεις τους και που τα αναγκάζουν να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους στο δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το γεγονός ότι υπάρχει νόμος βιοηθάει, ακόμα κι αν δεν υπάρχουν πάντα τα νομικά μέσα για την επιβολή της συμμόρφωσης από πλευράς κρατών.

«Θεωρώ τη θανατική ποινή βάρβαρο και ανήθικο θεσμό, που υπονομεύει τα ηθικά και νομικά θεμέλια της κοινωνίας. Είμαι πεπεισμένος ότι...η βαρβαρότητα γεννά μόνο τη βαρβαρότητα»

Andrei Sakharov

Κάνοντας lobbying, εκστρατείες και ακτιβισμό

?
Έχετε ποτέ εμπλακεί σε κάποια εκστρατεία ή σε κάποια δράση ακτιβισμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Σημαντικό ρόλο στην άσκηση πίεσης προς τα κράτη παίζουν οι σύλλογοι, οι ΜΚΟ, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις και οι άλλες πρωτοβουλίες πολιτών. Αυτό είναι το θέμα με το οποίο ασχολείται η ενότητα για τον ακτιβισμό και τον ρόλο των ΜΚΟ. Ο ρόλος αυτών των ενώσεων είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο επίπεδο της καθημερινότητας, όχι μόνο επειδή οι ενώσεις αυτές συχνά ασχολούνται με τέτοιες εξαπομικευμένες περιπτώσεις, αλλά κι επειδή παρέχουν στον καθημερινό άνθρωπο τη δυνατότητα να εμπλακεί στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο κάτω κάτω, αυτές οι οργανώσεις συγκροτούνται από καθημερινούς ανθρώπους! Θα ρίξουμε μια ματιά επίσης στο πώς αυτές δρουν για να βελτιώσουν την κατάσταση σε ό,τι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, και σε κάποιες περιπτώσεις επιπυχούς δράσης.

Εμπλοκή

Το Κεφάλαιο 3, με τίτλο «Αναλαμβάνοντας δράση» μεταφράζει όλες αυτές τις δράσεις σε καταστάσεις της καθημερινότητας και δίνει μια σειρά από παραδείγματα, με τα οποία θα μπορούσες κι εσύ να εμπλακείς. Οι ομάδες νέων έχουν πολύ μεγάλες δυνατότητες στο να ασκούν πίεση στα κράτη και στα διεθνή σώματα και στο να διασφαλίζουν ότι περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων έρχονται στο φως. Τα παραδείγματα αυτής της ενότητας μπορούν να αποτελέσουν συγκεκριμένα μέτρα που μπορούν να ληφθούν από μιαν ομάδα, ενώ δίνουν και μια πιο ενδελεχή περιγραφή του τι κάνουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις σε καθημερινό επίπεδο.

Διλήμματα και κακές χρήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τι θα πρέπει να κάνουμε όταν, προστατεύοντας τα δικαιώματα μιας ομάδας ανθρώπων, περιορίζουμε τα δικαιώματα μιας άλλης ομάδας ανθρώπων; Ορισμένες φορές τα ανθρώπινα δικαιώματα χρησιμοποιούνται ως πρόσχημα για να δικαιολογηθούν δράσεις αμφισβητήσιμης ηθικής. Ορισμένοι άνθρωποι και ορισμένες κυβερνήσεις ενδέχεται να προβάλουν τον ισχυρισμό ότι δρουν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ στην πραγματικότητα οι δράσεις τους συνιστούν οι ίδιες παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων.

«Κάθε ψυχή είναι όμηρος των πράξεών της»

To Koráni

Δεν είναι πάντα εύκολο να αποφασίσει κανείς για το τι πρέπει να γίνει σε αυτού του είδους τις περιπτώσεις. Σκεφτείτε τα ακόλουθα παραδείγματα.

Συγκρούσεις δικαιωμάτων

Με αφετηρία τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Η.Π.Α. πολλές κυβερνήσεις περιστέλλουν ορισμένες βασικές ελευθερίες προκειμένου να πολεμήσουν την απειλή της τρομοκρατίας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει ένας νέος νόμος, ο οποίος αποκλίνει από το Άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που προστατεύει από την αυθαίρετη κράτηση και φυλάκιση. Αυτό καθιστά δυνατή, από την πλευρά μιας κυβέρνησης, την κράτηση ανθρώπων χωρίς κάποια κατηγορία ή δίκη, στη βάση της απλής υποψίας.

Μπορεί να επιτραπεί ο περιορισμός των δικαιωμάτων των μειονοτήτων στο όνομα της εθνικής ασφάλειας; Αν ναι, θα πρέπει να υπάρχουν κάποια όρια;

Το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α. έχει κρίνει ότι οι διαδηλώσεις νεοναζιστικών ομάδων σε εβραϊκά προάστια είναι μια νόμιμη μορφή ελευθερίας της έκφρασης. Θα πρέπει αυτές οι ομάδες στην πραγματικότητα να παρεμποδίζονται από το να προάγουν ένα δόγμα που θα μπορούσε να οδηγήσει στην καταστροφή ενός ολόκληρου λαού; Ή θα αποτελούσε αυτό μια απαράδεκτη παρεμπόδιση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης;

Πολιτισμικές παραδόσεις

«Κάθε φορά που η δικαιοσύνη καταλύεται, είναι σαν μην είχε ποτέ υπάρξει»

José Saramago

Οι προσυμφωνημένοι γάμοι είναι μια κοινή πρακτική σε πολλούς πολιτισμούς: 'Ένα κορίτσιο υποχρεώνεται να παντρευτεί έναν άνδρα τον οποίο έχει επιλέξει η οικογένειά της, συχνά σε πολύ νεαρή ηλικία. Θα πρέπει αυτή η πρακτική να απαγορευτεί προκειμένου τα νεαρά κορίτσια να προστατευτούν; Ή αυτό θα συνιστούσε ασέβεια προς μια διαφορετική πολιτισμική παράδοση;

Άλλα παραδείγματα μπορούν να βρεθούν στη συνεχιζόμενη πρακτική της γυναικείας περιτομής σε πολλές χώρες ή στα «εγκλήματα τιμής» κατά γυναικών και κοριτσιών. Χιλιάδες άνθρωποι υποφέρουν από αυτές τις πρακτικές και οι περισσότεροι σίγουρα θα τις θεωρούσαν σοβαρές περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι η αποδοχή της γυναικείας περιτομής μια περίπτωση διαπολιτισμικής διαφοράς που θα πρέπει να γίνεται «ανεκτή»;

Θα πρέπει οι πολιτισμικές αξίες να «υπερισχύουν» της οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Στο όνομα του καλού σκοπού

Ορισμένες φορές επιβάλλονται από τη διεθνή κοινότητα κυρώσεις σε κυβερνήσεις για να τιμωρηθούν καθεστώτα που θεωρείται ότι συστηματικά καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι κυρώσεις απαγορεύουν το εμπόριο με τη χώρα-καταπατητή προκειμένου να ασκηθεί πίεση προς την κυβέρνηση να αλλάξει τη δράση της. Ορισμένες χώρες απομονώθηκαν εντελώς από τη διεθνή κοινότητα: Η Ν. Αφρική ήταν απομονωμένη για χρόνια λόγω του καθεστώτος του απαρτχάιντ και σήμερα η Κούβα και το Ιράκ δεν έχουν εμπορικές συναλλαγές με τις περισσότερες χώρες του κόσμου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τις συνέπειες αυτών των κυρώσεων τις βιώνουν και οι καθημερινοί άνθρωποι και κυρίως τα πιο ευάλωτα κομμάτια της κοινωνίας. Είναι, λοιπόν, αυτές οι κυρώσεις ένα αποδεκτό μέσο για να τεθεί τέλος στις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από μιαν άλλη κυβέρνηση;

Αν και δεν είχαν την επίσημη έγκριση του Ο.Η.Ε., οι βομβαρδισμοί του NATO στο Κόσσοβο δικαιολογήθηκαν στη βάση της προστασίας των αλβανικής καταγωγής Κοσσοβάρων και της δίωξης ενός δράστη γενοκτονίας. Η στρατιωτική δράση οδήγησε στην προσφυγιά

εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, σε περίπου 500 άμεσες απώλειες αιμάχων και στην καταστροφή της σερβικής υποδομής. Οδήγησε επίσης στη σύλληψη του προέδρου Μιλόσεβιτς και στη δίκη του ενώπιον διεθνούς δικαστηρίου. Παρόμοια δράση ανελήφθη και στην περίπτωση του Αφγανιστάν προκειμένου να καταστραφεί το τρομοκρατικό δίκτυο που θεωρήθηκε υπεύθυνο για τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου. Μπορούν αυτές οι δράσεις να δικαιολογηθούν στη βάση των αποτελεσμάτων τους, ακόμα κι αν προκαλούν μεγάλο αριθμό απωλειών;

? Μπορεί η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογηθεί μια στρατιωτική εκστρατεία;

Τον Απρίλιο του 2001, μια απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. απέρριψε την αντίληψη ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας θα μπορούσε ποτέ να δικαιολογήσει τη θυσία της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η απόφαση 2001/24 καταδίκασε τις τρομοκρατικές επιθέσεις που σχετίζονταν με την σύγκρουση στην Τσετσενία και την καταπάτηση του ανθρωπιστικού δικαίου από πλευράς των τσετσενικών δυνάμεων αλλά και ορισμένες μεθόδους που συχνά χρησιμοποιούνται από τις ρωσικές ομοσπονδιακές δυνάμεις στην Τσετσενία. Έκανε έκκληση για τη δημιουργία μιας εθνικής επιτροπής διερεύνησης των ρωσικών παραβιάσεων.

Περισσότεροι γρίφοι

Τα ερωτήματα που τέθηκαν στην προηγούμενην ενότητα δεν έχουν όλα ξεκάθαρες απαντήσεις: παραμένουν αντικείμενα έντονης συζήτησης ακόμη και σήμερα. Αυτά τα σημεία τριβής είναι όλα σε έναν βαθμό σημαντικά. Είναι μια ένδειξη τόσο της πλουραλιστικής προσέγγισης που είναι θεμελιακή για την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και του γεγονότος ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι επιστήμη, ούτε μια παγιωμένη «ιδεολογία», αλλά ένα αναπτυσσόμενο πεδίο ηθικού και νομικού στοχασμού. Δεν θα πρέπει ποτέ να αναμένουμε απαντήσεις τύπου «άσπρο ή μαύρο», εν μέρει επειδή τα ζητήματα είναι σύνθετα, αλλά κι επειδή δεν υπάρχουν ειδικοί στο αντικείμενο που να έχουν οριστεί ως αυτοί που θα λένε την τελευταία λέξη και θα τακτοποιούν όλες τις διαφορές.

Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν απαντήσεις και δεν υπάρχουν πεδία συμφωνίας. Υπάρχουν πολλά και αυξάνονται σχεδόν καθημερινά. Το ζήτημα της δουλείας είναι ένα ζήτημα το οποίο κάποτε ήταν αντικείμενο συζήτησης, αλλά στο οποίο η ανεκτικότητα δεν θεωρείται πλέον αποδεκτή στάση: Το δικαίωμα της ελευθερίας από τη δουλεία θεωρείται σήμερα οικουμενικά θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Η γυναικεία περιτομή, αν και την υπερασπίζονται ορισμένες κουλτούρες, γενικά καταδικάζεται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η θανατική πτοινή, επίσης, μετατρέπεται σε ανάλογο ζήτημα – τουλάχιστον στην Ευρώπη, όπου τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κινούνται στην κατέύθυνση της κατάργησης.

Έτσι, θα πρέπει να αποκτούμε σιγά - σιγά την πεποίθηση ότι πολλά από αυτά τα ερωτήματα θα φτάσουν στη λύση τους. Στο μεταξύ, μπορούμε να βοηθήσουμε τη συζήτηση και να προβαίνουμε στις δικές μας κρίσεις πάνω στα πλέον αμφιλεγόμενα ζητήματα, με το να ανατρέχουμε στις δυο πιο θεμελιακές αξίες: στην ισότητα και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αν οποιαδήποτε πράξη αντιμετωπίζει ένα πρόσωπο ως άτομο που στερείται αξιοπρέπειας, τότε παραβιάζει το πνεύμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Στα 1995 ένας Οργανισμός των Η.Ε. για τα τρόφιμα και τη γεωργία συνέκρινε τα ποσοστά παιδικής και βρεφικής θνητιμότητας στη Βαγδάτη μεταξύ 1989 και 1995. Στη βάση των δεδομένων που συνέλλεξαν, δύο μέλη της ομάδας δημοσίευσαν μιαν επιστολή, η οποία συμπέρανε ότι κάπου 567.000 παιδιά πέθαναν λόγω των κυρώσεων που είχαν επιβληθεί στο Ιράκ.
 - Τον Απρίλιο του 1998 η Unicef έκανε την εκτίμηση ότι περίπου 90.000 παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο λόγω των κυρώσεων [«εμπάργκο»].

Αναφορές

- Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week, by Yael Ohana (ed.), European Youth Centre, Budapest, 2000.

Garzón Valdés, E., «Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural», CLAVES de Razón Práctica, No.74, Madrid, Julio/Agosto, 1997.

Human Rights, a basic handbook for UN staff, Office of the High Commission of Human Rights, United Nations, Geneva.

Levin, L., Human Rights, Questions and Answers, Unesco, Paris, 1996.

Η εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Υποσχέσεις, υποσχέσεις...

«Όλα τα δικαιώματα είναι οικουμενικά, αδιαχώριστα και αλληλεξαρτώμενα»

Διακήρυξη της Βιέννης

Οι ηγέτες μας προχώρησαν σε έναν τεράστιο αριθμό δεσμεύσεων στο όνομά μας! Αν κάθε εγγύηση την οποία έχουν υπογράψει επρόκειτο να τηρηθεί, οι ζωές μας θα ήταν ειρηνικές και ασφαλείς, γεμάτες υγεία και άνεση, τα νομικά μας συστήματα θα ήταν δίκαια και θα προσέφεραν σε όλους την ίδια προστασία, ενώ και οι πολιτικές μας διαδικασίες θα ήταν διαφανείς και δημοκρατικές και θα εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα του λαού.

Λοιπόν, τι δεν πάει καλά; Ένα από τα μικρά πράγματα που δεν πάει καλά είναι ότι οι πολιτικοί, όπως και όλοι μας, θα παρεκκλίνουν συχνά από την πορεία που έχουν υποσχεθεί, αν κανείς δεν τους ελέγχει! Έτσι, θα πρέπει να γνωρίζουμε ακριβώς τι υποσχέσεις έχουν δοθεί και αν αυτές τηρούνται.

? Κάνεις πάντα αυτό που έχεις πει ότι θα κάνεις; Ακόμη κι αν κανείς δε σου το υπενθυμίσει;

Ποια είναι τα δικαιώματά μας;

Γνωρίζουμε ότι έχουμε το δικαίωμα να γίνονται όλα τα δικαιώματά μας σεβαστά. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καθώς και άλλες διεθνείς συνθήκες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών δικαιωμάτων. Παρακάτω, θα τους ρίξουμε μια ματιά με τη σειρά που εξελίχτηκαν και αναγνωρίστηκαν από τη διεθνή κοινότητα. Ο «κανονικός» τρόπος ταξινόμησης αυτών των δικαιωμάτων είναι σε «πρώτη, δεύτερη και τρίτη γενιά» δικαιωμάτων. Θα ακολουθήσουμε αυτόν τον τρόπο προς το παρόν, αλλά, όπως θα δούμε, αυτή η ταξινόμηση έχει περιορισμένη χρησιμότητα και μπορεί να είναι και αποπροσανατολιστική σε ορισμένες περιπτώσεις.

Δικαιώματα πρώτης γενιάς (αστικά και πολιτικά δικαιώματα)

Αυτά τα δικαιώματα άρχισαν να αναδύονται ως θεωρία κατά τον 17ο και 18ο αιώνα και βασίζονταν κυρίως σε πολιτικούς προβληματισμούς. Σταδιακά είχε αρχίσει να αναγνωρίζεται ότι υπάρχει ανάγκη να περιοριστεί η απόλυτη εξουσία του Κράτους και ότι ο λαός θα έπρεπε να έχει κάποια επιρροή στις πολιτικές που τον αφορούσαν.

Οι δύο κεντρικές ιδέες ήταν εκείνες που αφορούσαν στην προσωπική ελευθερία και στην προστασία του ατόμου από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του από την πλευρά του Κράτους.

- Τα αστικά δικαιώματα αφορούν στις ελάχιστες εγγυήσεις για τη σωματική και ηθική ακεραιότητα και αναγνωρίζουν στα άτομα τη δική τους σφαίρα συνείδησης και πεποιθήσεων: λ.χ., τα δικαιώματα στην ισότητα και στην ελευθερία, στην ελευθερία στην άσκηση μιας θρησκείας ή στην έκφραση της γνώμης και τα δικαιώματα έναντι βασανιστηρίων ή θανάτωσης.
- Τα νομικά δικαιώματα συνήθως συγκαταλέγονται στα «αστικά» δικαιώματα. Παρέχουν δικονομική προστασία σε όσους έρχονται σε επαφή με το νομικό και πολιτικό σύστημα: λ.χ., η προστασία έναντι της αυθαίρετης σύλληψης και κράτησης, το τεκμήριο της αθωότητας και το δικαίωμα της έφεσης.
- Τα πολιτικά δικαιώματα είναι απαραίτητα προκειμένου να συμμετάσχει κανείς στη ζωή της κοινότητας και της κοινωνίας: λ.χ., το δικαίωμα της ψήφου, της συμμετοχής σε πολιτικό κόμμα, της ελεύθερης συνάθροισης και της συμμετοχής σε συναντήσεις, της έκφρασης και της πρόσβασης σε πληροφόρηση/ενημέρωση.

«Το να σε φυλακίσουν δεν είναι το πρόβλημα. Το πρόβλημα είναι να αποφύγεις να παραδοθείς.»

Nazim Hikmet

Οι κατηγορίες δεν είναι απόλυτες, αλλά απλώς ένας τρόπος – από τους πολλούς που υπάρχουν – ταξινόμησης των διαφόρων δικαιωμάτων. Τα περισσότερα δικαιώματα εμπίπτουν σε περισσότερες από μια κατηγορία. Το δικαίωμα της έκφρασης, λ.χ., είναι και αστικό και πολιτικό δικαιώμα. Είναι θεμελιώδες τόσο για τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή όσο και για την προσωπική ελευθερία.

?

Είναι όλα τα πολιτικά δικαιώματα επίσης και αστικά;

Τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα σήμερα εκτίθενται λεπτομερώς στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR) και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιώδων Ελευθεριών [European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)]. Αυτά τα δικαιώματα παραδοσιακά θεωρούνταν από πολλούς – τουλάχιστον στη «Δύση» – ως τα πιο σημαντικά, αν όχι τα μόνα ανθρώπινα δικαιώματα. Θα δούμε στην επόμενη ενότητα ότι αυτό είναι μια εσφαλμένη αντίληψη.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι χώρες του σοβιετικού μπλοκ είχαν δεχθεί δριμεία κριτική για την έλλειψη σεβασμού απέναντι στα αστικά και πολιτικά δικαιώματα. Αυτές οι χώρες απάντησαν, με τη σειρά τους, ασκώντας κριτική στις δυτικές δημοκρατίες για την παραγνώριση κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, τα οποία θα εξετάσουμε αργότερα. Υπήρχε τουλάχιστον ένα στοιχείο αλήθειας και στις δυο κριτικές.

Δικαιώματα δεύτερης γενιάς (κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά δικαιώματα)

Αυτά τα δικαιώματα αναφέρονται στο πώς ζουν και δουλεύουν μαζί οι άνθρωποι καθώς και στις βασικές ανάγκες της ζωής. Βασίζονται σε ιδέες ισότητας και εγγυημένης πρόσβασης σε ουσιώδη κοινωνικά και οικονομικά αγαθά, υπηρεσίες και ευκαιρίες. Αναγνωρίζονται ολοένα και περισσότερο διεθνώς ως συνέπειες της πρώιμης εκβιομηχάνισης και της ανάδυσης της εργατικής τάξης. Αυτά οδήγησαν σε νέα αιτήματα και σε νέες αντιλήψεις σχετικά με το τι σημαίνει αξιοπρεπής ζωή. Οι άνθρωποι συνειδητοί ήσαν ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια απαιτεί περισσότερα πράγματα πέραν της ελάχιστης παρέμβασης του κράτους, την οποία εισήγαγαν τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα.

- Τα κοινωνικά δικαιώματα είναι εκείνα που λειτουργούν ως προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη ζωή της κοινωνίας. Περιλαμβάνουν, τουλάχιστον, το δικαίωμα στην εκπαίδευση και το δικαίωμα στη δημιουργία και συντήρηση οικογένειας. Πολλά από αυτά τα δικαιώματα συχνά θεωρούνται ως «αστικά» δικαιώματα: Λ.χ., τα δικαιώματα στην ψυχαγωγία, στην υγειονομική περίθαλψη, στην ιδιωτικότητα και στη μη διάκριση.
- Τα οικονομικά δικαιώματα κατά κανόνα θεωρούνται ότι περιλαμβάνουν το δικαίωμα στην εργασία, σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, στη στέγαση και το δικαίωμα στη σύνταξη, αν κανείς είναι ηλικιωμένος ή έχει αναπτήριες. Τα οικονομικά δικαιώματα αντανακλούν το γεγονός ότι ένα συγκεκριμένο ελάχιστο επίπεδο υλικής ασφάλειας είναι απαραίτητο για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το ότι, λ.χ., η έλλειψη απασχόλησης ή στέγης μπορεί να είναι ψυχολογικά ταπεινωτική για το άτομο.
- Τα πολιτισμικά δικαιώματα αναφέρονται στον πολιτισμικό «τρόπο ζωής» μιας κοινότητας και συχνά τους αποδίδεται λιγότερη προσοχή απ' ό,τι σε δικαιώματα άλλων τύπων. Περιλαμβάνουν το δικαίωμα της ελεύθερης συμμετοχής στην πολιτισμική ζωή της κοινότητας και πιθανά το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Ωστόσο, πολλά άλλα δικαιώματα, που δε συγκαταλέγονται επισήμως στα πολιτισμικά, είναι απαραίτητα για τις μειονοτικές κοινότητες προκειμένου αυτές να διατηρήσουν τον ξεχωριστό πολιτισμικό τους χαρακτήρα: λ.χ. το δικαίωμα στη μη διάκριση και στην ίση προστασία από τους νόμους.

?

Υπάρχουν πολιτισμικές ομάδες στην κοινωνία σας που υφίστανται περιορισμό των δικαιωμάτων τους; Ποιες θρησκευτικές αργίες έχουν πάρει εθνικό χαρακτήρα;

- «η συγκλονιστική πραγματικότητα...είναι ότι τα κράτη και η διεθνής κοινότητα στο σύνολό της ανέχεται παραβιάσεις οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων οι οποίες, αν διαπράττονταν εις βάρος αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων, θα προκαλούσαν φρίκη και αποτροπιασμό τέτοιο, που θα οδηγούσε σε συντονισμένες προσπάθειες για άμεσα επανορθωτική δράση»
- Δήλωση της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα στη Συνάντηση της Βιέννης
- «Το δικαίωμα στην ανάπτυξη είναι ένα αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα, βάσει του οποίου κάθε άνθρωπος δικαιούται να συμμετέχει, να συμβάλλει και να απολαμβάνει την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική και πολιτική ανάπτυξη, μέσα από την οποία όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες μπορούν να πραγματωθούν πλήρως».
- Αρθρο 1ο, Διακήρυξη των Η.Ε. για τα Δικαιώματα στην ανάπτυξη.

«Τα ανθρώπινα δικαιώματα ξεκινούν από το πρωνό.» *τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη.*

Είναι κάποια δικαιώματα πιο σημαντικά από κάποια άλλα;

Léopold Senghor

- Με μεγάλη δυσκολία αναγνωρίστηκε η πλειονότητα των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε επίπεδο ίσο με τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, και αυτό για λόγους που είναι τόσο πολιτικοί όσο και ιδεολογικοί. Αν και φαίνεται αυταπόδεικτο στον μέσο πολίτη, ότι λ.χ. ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης, η στέγη και οι συνθήκες απασχόλησης είναι όλα ουσιώδη για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι πολιτικοί δεν ήταν τόσο πρόθυμοι να αναγνωρίσουν κάτι τέτοιο. Ένας λόγος είναι βέβαια ότι η διασφάλιση κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων για όλους/ες θα σήμαινε μια δραστική ανακατανομή των πόρων. Οι πολιτικοί γνωρίζουν καλά ότι με αυτές τις πολιτικές δεν κερδίζουν ψήφους.
- Αντίστοιχα, προβάλλουν μια σειρά δικαιολογίες προκειμένου να πείσουν ότι τα δικαιώματα δεύτερης γενιάς είναι διαφορετικής τάξης. Ο πρώτος ισχυρισμός που συχνά προβάλλεται είναι ότι τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα δεν είναι ούτε ρεαλιστικά ούτε πραγματοποιήσιμα, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, και ότι θα πρέπει να προσεγγίσουμε την επίτευξή τους σταδιακά. Αυτή την προσέγγιση έχει υιοθετήσει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα: Οι κυβερνήσεις οφείλουν μόνο να καταδείξουν ότι λαμβάνουν τα μέτρα που θα οδηγήσουν στην επίτευξη αυτών των στόχων κάποια στιγμή στο μέλλον. Ο ισχυρισμός αυτός, ωστόσο, επιδέχεται σίγουρα αμφισβήτηση και φαίνεται να βασίζεται περισσότερο σε πολιτικούς λόγους παρά σε οπιδήπτοτε άλλο. Πολλές ανεξάρτητες μελέτες έχουν δείξει ότι στον κόσμο υπάρχουν αρκετοί πόροι και αρκετή γνώση προκειμένου να διασφαλιστούν οι βασικές ανάγκες όλων, αν γινόταν μια συνειδητή προσπάθεια.
- Ένας δεύτερος ισχυρισμός που προβάλλεται είναι ότι υπάρχει μια θεμελιακή θεωρητική διαφορά ανάμεσα στα δικαιώματα πρώτης και δεύτερης γενιάς: Ότι τα δικαιώματα πρώτης γενιάς απαιτούν από τις κυβερνήσεις μόνο να παραιτηθούν από κάποιες συγκεκριμένες δραστηριότητες (αυτά ονομάζονται και «αρνητικά» δικαιώματα), ενώ η δεύτερη γενιά απαιτεί θετική παρέμβαση από πλευράς των κυβερνήσεων (αυτά είναι τα «θετικά» δικαιώματα). Το επιχείρημα είναι, λοιπόν, ότι δεν είναι ρεαλιστικό να αναμένει κανείς από τις κυβερνήσεις να λάβουν θετικά μέτρα, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, και ότι δεν είναι, για τον λόγο αυτό, υποχρεωμένες να το κάνουν. Χωρίς καμιά υποχρέωση από τις δυο πλευρές, δεν μπορεί να έχει νόημα κανένα δικαίωμα.
- Υπάρχουν, ωστόσο, δύο βασικές παρανοήσεις στους συλλογισμούς αυτούς.
- Πρώτον, τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα δεν είναι κατά καμία έννοια αμιγώς αρνητικά.
- Προκειμένου, λ.χ., μια κυβέρνηση να διασφαλίσει την ελευθερία έναντι βασανιστηρίων, δεν αρκεί απλώς να μη βασανίζουν οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι! Η πραγματική ελευθερία σε αυτό το πεδίο απαιτεί ένα πολύπλοκο σύστημα ελέγχων, όπως συστήματα αστυνόμευσης, νομικούς μηχανισμούς, ελεύθερη πληροφόρηση και πρόσβαση σε χώρους κράτησης και πολλά άλλα. Το ίδιο ισχύει και για τη διασφάλιση του δικαιώματος ψήφου και για όλα τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα. Με άλλα λόγια, τα δικαιώματα αυτά απαιτούν θετική δράση από πλευράς του κράτους πέραν της αποχής από ορισμένες δράσεις.

? Ποιες θετικές δράσεις πρέπει να αναλάβει μια κυβέρνηση για να διασφαλίσει ελεύθερες και δίκαιες εκλογές;

- Επιπλέον, τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, όπως και τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, αξιώνουν από τις κυβερνήσεις να παραιτηθούν από ορισμένες δραστηριότητες, όπως λ.χ. από το να δίνουν μεγάλες φοροαπαλλαγές σε εταιρείες, να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη σε περιφέρειες που ήδη έχουν σχετικό πλεονέκτημα ή το να επιβάλλουν πρόστιμα που τιμωρούν αναπτυσσόμενες χώρες – κ.ο.κ.
- Στην πραγματικότητα, οι διάφοροι τύποι δικαιωμάτων συνδέονται πιο στενά από όσο, ίσως, υποδηλώνουν οι τίτλοι τους. Τα οικονομικά δικαιώματα συγχωνεύονται με τα πολιτικά δικαιώματα, τα αστικά δικαιώματα συχνά δεν μπορούν να διακριθούν από τα κοινωνικά δικαιώματα. Οι τίτλοι μπορεί να είναι χρήσιμοι στο να δίνουν μια γενική εικόνα αλλά μπορούν επίσης να γίνουν πολύ παραπλανητικοί. Σχεδόν κάθε δικαίωμα μπορεί να εμπίπτει σε όλες τις κατηγορίες ανάλογα με την περίπτωση.

«Πρώτα το φαΐ και μετά οι ηθικολογίες»

Bertold Brecht

Δικαιώματα τρίτης γενιάς (συλλογικά δικαιώματα)

Ο κατάλογος των διεθνώς αναγνωρισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχει παραμείνει αναλλοίωτος. Αν και κανένα από τα δικαιώματα που βρίσκονταν στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν έχει αμφισβητηθεί στα 50 και πλέον χρόνια της ύπαρξής της, νέες συμφωνίες και κείμενα έχουν διασαφηνίσει και αναπτύξει περαιτέρω κάποιες από τις βασικές έννοιες που υπήρχαν στο αρχικό κείμενο.

Αυτές οι προσθήκες ήταν αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων: Προέκυψαν ενμέρει ως συνέπεια των μεταβαλλόμενων απόψεων σχετικά με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ενμέρει ως αποτέλεσμα των τεχνολογικών αλλαγών και ενμέρει ως αποτέλεσμα των νέων απειλών που αναδύονται. Στην περίπτωση, συγκεκριμένα, της νέας κατηγορίας δικαιωμάτων που έχουν ονομαστεί δικαιώματα τρίτης γενιάς, αυτά προέκυψαν ως συνέπεια μιας βαθύτερης κατανόησης των διαφόρων ειδών εμποδίων που μπορούν να σταθούν στον δρόμο για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων της πρώτης και δεύτερης γενιάς. Η επιταχυνόμενη παγκοσμιοποίηση έχει επίσης αποκαλύψει ότι υπάρχει πιθανότητα να διοχετευθούν πόροι στην υπέρβαση αυτών ακριβώς των εμποδίων.

Ποια είναι τα κύρια εμπόδια που υπάρχουν και αναστέλλουν τον πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες; Ποια δικαιώματα απειλούνται περισσότερο;

Η ιδέα που βρίσκεται στη βάση των δικαιωμάτων τρίτης γενιάς είναι η αλληλεγγύη. Τα δικαιώματα αυτά αγκαλιάζουν τα συλλογικά δικαιώματα της κοινωνίας ή των λαών –όπως το δικαίωμα στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην ειρήνη και στο υγιεινό περιβάλλον. Σε μεγάλο μέρος του κόσμου, συνθήκες όπως η ακραία φτώχεια, ο πόλεμος, οι οικολογικές και φυσικές καταστροφές δείχνουν ότι πολύ μικρή πρόοδος έχει σημειωθεί στον τομέα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τον λόγο αυτό, πολλοί άνθρωποι θεώρησαν ότι θα πρέπει να αναγνωριστεί μια νέα κατηγορία δικαιωμάτων: αυτά τα δικαιώματα θα διασφαλίζαν τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου οι κοινωνίες, ιδίως στον αναπτυσσόμενο κόσμο, να έχουν τις εγγυήσεις για την απολαβή των δικαιωμάτων πρώτης και δεύτερης γενιάς που έχουν ήδη αναγνωριστεί.

Τα επιμέρους δικαιώματα, που πιο συχνά περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία των δικαιωμάτων τρίτης γενιάς, είναι τα δικαιώματα στην ανάπτυξη, στην ειρήνη, στο υγιεινό περιβάλλον, στο μερίδιο από την αξιοποίηση της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, στην επικοινωνία και στην ανθρωπιστική βοήθεια.

Υπάρχει, ωστόσο, μια δημόσια συζήτηση σχετικά με αυτήν τη νέα κατηγορία δικαιωμάτων. Ορισμένοι ειδικοί έχουν αντιρρήσεις ως προς το αν μπορούν τα συλλογικά δικαιώματα να ονομαστούν «ανθρώπινα» δικαιώματα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι, εξ ορισμού, δικαιώματα ατόμων και προσδιορίζουν το πεδίο του ατομικού συμφέροντος, στο οποίο δίνεται προτεραιότητα έναντι των συμφερόντων της κοινωνίας ή κοινωνικών ομάδων. Τα συλλογικά δικαιώματα αντιθέτως αφορούν κοινότητες ή ακόμη και κράτη ολόκληρα.

Η δημόσια συζήτηση αφορά, όχι τόσο στο αν υφίστανται αυτά τα δικαιώματα, αλλά στο αν θα πρέπει να ταξινομηθούν ως ανθρώπινα δικαιώματα. Το ζήτημα δεν έγκειται απλώς στο όνομα. Ορισμένοι φοβούνται ότι μια τέτοια μεταβολή στην ονοματοδοσία θα μπορούσε να δώσει σε καταπιεστικά καθεστώτα το πρόσχημα να περιστείλουν (ατομικά) ανθρώπινα δικαιώματα στο όνομα των συλλογικών αυτών δικαιωμάτων, λ.χ. τα αστικά δικαιώματα για να προαγάγουν την «οικονομική ανάπτυξη». Υπάρχει άλλη μια ανησυχία που εκφράζεται μερικές φορές: Αφού δεν είναι το Κράτος αλλά η διεθνής κοινότητα αυτή που υποτίθεται ότι διασφαλίζει τα δικαιώματα τρίτης γενιάς, είναι δυνατό να διασφαλιστεί ότι κάποιος θα είναι υπόλογος για την τίρησή τους ή μη; Ποιος, ή τι, είναι –υποτίθεται– υπεύθυνος για τη διασφάλιση της ειρήνης στον Καύκασο ή στην Παλαιστίνη;

Παρόλα αυτά, όπως κι αν αποφασίσουμε να τα ονομάζουμε, υπάρχει γενική συμφωνία ότι αυτά τα πεδία απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση και προσοχή από τη διεθνή κοινότητα. Ορισμένα συλλογικά δικαιώματα έχουν ήδη αναγνωριστεί, ειδικά στην Αφρικανική Χάρτα

«Κουλτούρα είναι αυτό που μένει σε έναν άνθρωπο όταν έχει ξεχάσει τα πάντα»

Emile Henriot

«Όλοι έχουν δικαίωμα [...] μερίδιου στην επιστημονική πρόοδο και στα οφέλη που απορρέουν απ' αυτήν»
Άρθρο 27, Ο.Κ.Δ.Ε.

«Κάθε παρέμβαση που θέλει να δημιουργήσει ένα ανθρώπινο ον γενετικά όμοιο με ένα άλλο ανθρώπινο ον, ζωντανό ή νεκρό, απαγορεύεται».

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας του Ανθρώπινου Όντος, Παρίσι, 1998.

Unesco

Η Unesco επίσης έχει δώσει μεγάλη προσοχή στο ανθρώπινο γονιδίωμα και τον Νοέμβριο του 1987, η Γενική Συνέλευσή της υιοθέτησε μιαν Οικουμενική Διακήρυξη για το Ανθρώπινο Γονιδίωμα και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτή η Διακήρυξη θεσπίζει παρόμοιους περιορισμούς για την ιατρική παρέμβαση στη γενετική κληρονομιά της ανθρωπότητας όπως και στα επιμέρους άτομα.

Δικαιωμάτων των Ανθρώπων και των Λαών. Η ίδια η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περιλαμβάνει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, ενώ το ανθρώπινο δικαίωμα στην ανάπτυξη κωδικοποιήθηκε στη Διακήρυξη της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στα 1986.

Η πρόοδος της επιστήμης

Ένα άλλο πεδίο στο οποίο αναγνωρίζονται ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτό της ιατρικής επιστήμης. Οι νέες επιστημονικές ανακαλύψεις έχουν ανοίξει μια σειρά ζητήματα που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ειδικά στα πεδία της γενετικής μηχανικής και στη μεταμόσχευση οργάνων και ιστών. Ερωτήματα για την ίδια τη φύση της ζωής ανακύπτουν ως συνέπεια της τεχνικής προόδου σε καθένα από αυτά τα πεδία. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις με μια νέα διεθνή συνθήκη: τη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την Αξιοπρέπεια του Ανθρωπίνου Όντος σε ό,τι αφορά τις εφαρμογές της Βιολογίας και της Ιατρικής (στο εξής θα αναφέρεται ως η Σύμβαση του Οβιέδο (Oviedo Convention)). Αυτή η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 1999.

Αυτή η σύμβαση έχει υπογραφεί από 30 κράτη μέλη του Συμβούλιου της Ευρώπης και έχει κυρωθεί από 10. Χαράζει κατευθυντήριες γραμμές για ορισμένα από τα προβληματικά ζητήματα που τέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα.

Μία περίληψη των πιο σημαντικών άρθρων:

- Οποιαδήποτε μορφή διάκρισης εναντίον ενός προσώπου στη βάση της γενετικής του κληρονομιάς απαγορεύεται.
- Τα προληπτικά γενετικά τεστ επιτρέπεται να γίνονται μόνο για λόγους υγείας και όχι, λ.χ., προκειμένου να καθορίζονται τα σωματικά χαρακτηριστικά που το παιδί θα αναπτύξει στη μετέπειτα ζωή του.
- Παρέμβαση με στόχο την τροποποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος μπορεί να γίνει μόνο για προληπτικούς, διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς.
- Η ιατρικά υποβοήθουμενη αναπαραγωγή δεν επιτρέπεται για να καθοριστεί το φύλο του παιδιού.
- Η αφαίρεση οργάνων ή ιστού από ένα ζωντανό άτομο με στόχο τη μεταμόσχευση μπορεί να γίνει μόνο για το θεραπευτικό όφελος του λήπτη (Άρθρο 21 – Απαγόρευση του οικονομικού οφέλους).

Βιοτεχνολογία

Η γενετική μηχανική είναι η μέθοδος αλλαγής των κληρονομούμενων χαρακτηριστικών ενός οργανισμού κατά έναν προκαθορισμένο τρόπο μέσω της μεταβολής του γενετικού υλικού. Η πρόοδος στον τομέα αυτό έχει οδηγήσει σε μιαν έντονη διαμάχη γύρω από μια σειρά θηικά ζητήματα και ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θα πρέπει, λ.χ., να επιτρέπεται η αλλαγή

Αναφορές των σπερματικών κυττάρων, όταν αυτό έχει ως συνέπεια γενετική αλλαγή σε όλο τον οργανισμό και στις μετέπειτα γενείς; Ή, θα πρέπει να επιτραπεί η αναπαραγωγή ανθρώπινων κλώνων από ένα μεμονωμένο κύτταρο, αφού επιτρέπεται στην περίπτωση προβάτων και ποντικών;

Η πρόοδος στη βιοϊατρική τεχνολογία έχει οδηγήσει στη δυνατότητα μεταμόσχευσης ενήλικων και εμβρυικών οργάνων και ιστών από ένα σώμα σε ένα άλλο. Όπως και η γενετική μηχανική, αυτό προσφέρει τεράστιες δυνατότητες βελτίωσης της ζωής ορισμένων ανθρώπων και ακόμη τη σωτηρία ορισμένων ζωών –αλλά σκεφτείτε ορισμένα από τα προβληματικά ζητήματα που έχουν ανακύψει από αυτές τις προόδους:

- Αν μια ζωή μπορεί να σωθεί ή να βελτιωθεί από τη χρήση ενός οργάνου προερχόμενου από ένα νεκρό σώμα, θα πρέπει αυτό να επιχειρείται σε κάθε περίπτωση; Ή μήπως και τα νεκρά σώματα αξίζουν σεβασμό;
- Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι όλοι όσοι το έχουν ανάγκη έχουν και ίσες ευκαιρίες να λάβουν το κατάλληλο μόσχευμα, όταν υπάρχει περιορισμένος αριθμός;
- Θα πρέπει να υπάρχουν νόμοι σχετικά με τη διατήρηση των οργάνων και των ιστών;
- Εάν η ιατρική παρέμβαση επηρεάζει το ανθρώπινο γονιδίωμα και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να απειλείται η ζωή του ατόμου ή η ποιότητα της ζωής του, είναι η αποζημίωση πρόσφορο μέσο; Μπορεί να στηριχτεί η κατηγορία της δολοφονίας, στην περίπτωση που κάποιο άτομο πεθάνει;

Νομική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Γνωρίζουμε ήδη ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αναφαίρετα δικαιώματα, κτήμα κάθε ανθρωπίνου όντος. Άλλα πώς μπορούμε να έχουμε πρόσβαση σε αυτά τα δικαιώματα; Πού μπορούμε να βρούμε αποδείξεις ότι αυτά τα δικαιώματα έχουν αναγνωριστεί επίσημα από τα κράτη; Και πώς εφαρμόζονται αυτά τα δικαιώματα;

«Ο νόμος δεν αλλάζει την καρδιά, αλλά συγκρατεί τους άκαρδους».

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίζονται από συμβάσεις

Martin Luther King

Σε διεθνές επίπεδο τα κράτη έχουν συνέλθει για να καταρτίσουν συγκεκριμένες συμβάσεις στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι συμβάσεις καθορίζουν αντικειμενικά κριτήρια συμπεριφοράς για τα κράτη επιβάλλοντας σε αυτά συγκεκριμένες υποχρεώσεις προς τα άτομα. Μπορεί να είναι δύο ειδών: νομικά δεσμευτικές ή μη δεσμευτικές. Ένα δεσμευτικό κείμενο, που συνήθως ονομάζεται Συνθήκη ή Σύμφωνο, αντιπροσωπεύει μια δέσμευση κρατών να υλοποιήσουν δικαιώματα σε εθνικό επίπεδο. Κάθε κράτος πρέπει να δείξει πρόθεση να δεσμευτεί και αυτό μπορεί να γίνει με την κύρωση ή την προσχώρηση σε μία τέτοια συνθήκη. (Απλή υπογραφή του κειμένου δεν το καθιστά δεσμευτικό). Επιτρέπεται γενικά στα κράτη να διατυπώνουν επιφυλάξεις ή δηλώσεις που τα εξαιρούν από συγκεκριμένες προβλέψεις του κειμένου, καθώς ο σκοπός είναι να πεισθούν όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη να υπογράψουν. Άλλωστε είναι καλύτερα να υποσχεθεί ένα κράτος ότι θα συμμορφωθεί με μερικά ανθρώπινα δικαιώματα παρά με κανένα! Ωστόσο μπορεί κάποιες φορές να γίνει κατάχρηση αυτού του μηχανισμού και να χρησιμοποιηθεί ως πρόφαση άρνησης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτρέποντας σε ένα κράτος να «ξεφύγει» από το διεθνή έλεγχο σε συγκεκριμένους τομείς.

? Γιατί νομίζετε ότι ακόμα και κράτη με κακή παράδοση στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι πρόθυμα να υπογράψουν συνθήκες ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Αντίθετα, ένα μη δεσμευτικό κείμενο είναι στην ουσία απλά μια διακήρυξη ή πολιτική συμφωνία κρατών ότι θα γίνουν όλες οι προσπάθειες για να επιτευχθεί ένα σύνολο δικαιωμάτων, αλλά χωρίς καμιά νομική υποχρέωση να γίνει αυτό. Αυτό σημαίνει συνήθως στην πράξη ότι δεν υπάρχουν επίσημοι (ή νομικοί) μηχανισμοί εφαρμογής.

? Ποια είναι η αξία μιας απλής «υπόσχεσης» για την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όταν αυτή δεν υποστηρίζεται από νομικούς μηχανισμούς; Είναι καλύτερη από το τίποτα;

Μια διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών ή ένα μη δεσμευτικό κείμενο είναι συνήθως το αποτέλεσμα μιας συνάντησης της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών ή ενός συνεδρίου που συνήλθε για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Όλα τα κράτη απλώς με τη συμμετοχή τους ως μέλη των Ηνωμένων Εθνών ή με τη συμμετοχή τους στο συνέδριο θεωρείται ότι συμφωνούν με τη διακήρυξη που εκδίδεται. Η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο μπορεί επίσης να είναι το αποτέλεσμα μιας συμφωνίας μεταξύ του κράτους και των πολιτών του. Όταν τα ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίζονται σε εθνικό επίπεδο, καθίστανται κατά πρώτο λόγο δέσμευση του κράτους προς τους πολίτες του.

Βασικά διεθνή κείμενα

Η σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο και αποκτά ολοένα και ευρύτερη προστασία. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως νίκη, όχι μόνο για

**Χάρτης των Θεμελιωδών
Δικαιωμάτων**

Είναι το πρώτο κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνδύαζει σε ένα κείμενο τα ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και κοινοτικά δικαιώματα που έχουν ήδη καταγραφεί από μια ποικιλία διεθνών, ευρωπαϊκών και

εθνικών πηγών. Διακηρύχθηκε από κοινού από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

στη Νίκαια μεταξύ 7 και 9 Δεκεμβρίου 2000. Σε αντίθεση με τις συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν είναι νομικά δεσμευτική και καλύπτει μόνο την Ευρωπαϊκή Ένωση

τους ακτιβιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και γενικά για κάθε άτομο. Απόρροια αυτής της επιτυχίας είναι η ανάπτυξη ενός μεγάλου και περίπλοκου συνόλου κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαδικασιών εφαρμογής τους.

Τα κείμενα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατατάσσονται συνήθως σε 3 βασικές κατηγορίες: βάσει γεωγραφικής εμβέλειας (περιφερειακής ή παγκόσμιας), βάσει κατηγορίας δικαιωμάτων που προβλέπουν και βάσει της ειδικής κατηγορίας ατόμων ή ομάδων στους οποίους παρέχεται προστασία.

Μόνο σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών υπάρχουν περισσότερα από εκατό κείμενα που αφορούν ανθρώπινα δικαιώματα και αν προσθέσουμε σε αυτά και εκείνα από διάφορα περιφερειακά επίπεδα, ο αριθμός αυξάνεται περαιτέρω. Δεν μπορούμε να αναφερθούμε εδώ σε όλα αυτά τα κείμενα. Επομένως αυτή η ενότητα θα ασχοληθεί μόνο με εκείνα που είναι τα πιο σχετικά:

- κείμενα που έχουν γίνει ευρέως αποδεκτά και έχουν θέσει τις βάσεις για την ανάπτυξη άλλων κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- τα βασικά ευρωπαϊκά κείμενα
- κείμενα που θίγουν τα παγκόσμια ζητήματα που ερευνώνται σ' αυτό το εγχειρίδιο.

Ο Διεθνής Καταστατικός Χάρτης των Δικαιωμάτων

Το πιο σημαντικό κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ), που υιοθετήθηκε το 1948 από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Το κείμενο αυτό είναι τόσο ευρέως αποδεκτό που ο αρχικός μη δεσμευτικός του χαρακτήρας έχει αλλάξει και πλέον αναφέρεται συχνά ως νομικά δεσμευτικό βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου.

Η ΟΔΔΑ αποτελείται από προοίμιο και 30 άρθρα που καταγράφουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες που δικαιούνται όλοι οι άντρες και γυναίκες παντού στον κόσμο χωρίς καμιά διάκριση. Εγγυάται τόσο ατομικά και πολιτικά, όσο και κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ) τέθηκαν σε ισχύ το 1966 και είναι τα βασικά νομικά δεσμευτικά κείμενα με παγκόσμια ισχύ. Μαζί με την ΟΔΔΑ αποτελούν τον Διεθνή Καταστατικό Χάρτη των Δικαιωμάτων. Καθένα από αυτά, όπως προκύπτει από τα ονόματά τους, κατοχυρώνει διαφορετική κατηγορία δικαιωμάτων.

Παρόλο που τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στο ΔΣΑΠΔ ισχύουν από τη στιγμή που το κράτος συμφωνήσει να δεσμευτεί από αυτό, τα δικαιώματα του ΔΣΟΚΠΔ μπορεί να εφαρμοστούν σταδιακά. (Αυτό θέτει στα κράτη την υποχρέωση να αναπτύξουν πολιτικές και νομοθεσία που θα βοηθήσουν την πλήρη πραγμάτωση των δικαιωμάτων). Τα σύμφωνα αντιμετωπίζονται διαφορετικά γιατί, σε γενικές γραμμές, τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα δεν μπορούν να υλοποιηθούν άμεσα.

Θεωρείτε σωστό ότι για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα αναμένεται ότι θα εφαρμόζονται άμεσα, ενώ τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα μόνο σταδιακά;

Ευρωπαϊκά κείμενα

Τέσσερεις από τις πέντε Ηπείρους του κόσμου έχουν καταρτίσει συστήματα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Αμερική υπάρχει ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών και το βασικό δεσμευτικό κείμενο είναι η Αμερικανική Συνθήκη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1969. Στην Αφρική βρίσκουμε τον Αφρικανικό Χάρτη για τα Δικαιώματα των Ατόμων και των Λαών, που υιοθετήθηκε από την Αφρικανική Ένωση (παλαιότερα γνωστή ως Οργανισμός Αφρικανικής Ένωσης). Στην ασιατική ήπειρο δεν έχει αναπτυχθεί ως σήμερα κάποιο κανονικό σύστημα και το μόνο περιφερειακό κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μια μη δεσμευτική διακήρυξη – η Ασιατική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Και στην Ευρώπη; Η Ευρώπη έχει φυσικά ένα καλά καθιερωμένο σύστημα εντός του Συμβουλίου

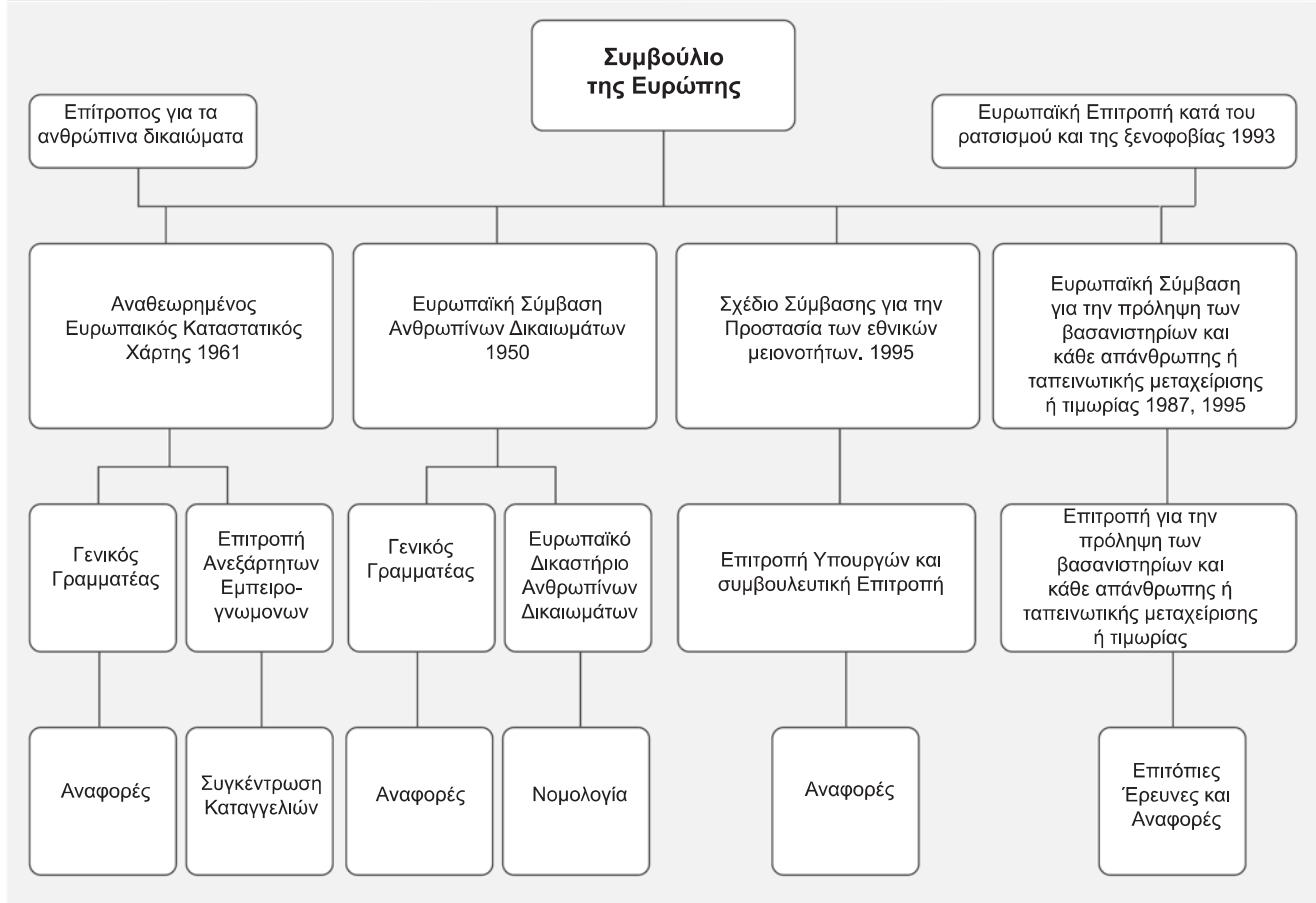
της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

**Γιατί νομίζετε ότι οι διαφορετικές περιφέρειες του κόσμου θεώρησαν απαραίτητο
? να καθιερώσουν τα δικά τους συστήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων;**

Το βασικό κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιώδων Ελευθεριών (επίσης γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – ΕΣΔΑ). Η Σύμβαση αυτή έχει γίνει αποδεκτή από όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς είναι προϋπόθεση για να γίνουν μέλη. Υιοθετήθηκε το 1950, αλλά τέθηκε σε ισχύ μόλις τρία χρόνια αργότερα. Κατοχυρώνει ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και το βασικό της πλεονέκτημα είναι ο μηχανισμός εφαρμογής της – το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτό το δικαστήριο και η νομολογία του αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού σε όλο τον κόσμο και γίνεται συχνά αναφορά σε αυτά από τα Ηνωμένα Έθνη και τα συνταγματικά δικαστήρια πολλών χωρών και άλλων περιφερειακών συστημάτων.

Όπως ακριβώς και στο επίπεδο των Ηνωμένων Έθνων τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα στην Ευρώπη προβλέπονται σε ξεχωριστό κείμενο. Ο (Αναθεωρημένος) Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης είναι ένα δεσμευτικό κείμενο που περιλαμβάνει δικαιώματα για την εξασφάλιση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων στην Ευρώπη. Ο χάρτης έχει υπογραφεί από 32 κράτη μέλη και μέχρι το τέλος του 2001 είχε κυρωθεί από 12 από αυτά.

SWOT



«Βλέπω τον εαυτό μου στα
μάτια κάθε ξένου».

Roger Waters

Προστασία συγκεκριμένων ομάδων

- Παράλληλα με την αναγνώριση θεμελιωδών δικαιωμάτων ατόμων, κάποια κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζουν τα δικαιώματα συγκεκριμένων ομάδων. Αυτή η ειδική προστασία παρέχεται λόγω παλαιότερων περιπτώσεων διακρίσεων σε βάρος ομάδων και λόγω της μειονεκτικής και ευάλωτης θέσης που έχουν ορισμένες ομάδες στην κοινωνία. Παραδείγματα ομάδων που έχουν λάβει ειδική προστασία είναι:

Μειονότητες

Αυτές προστατεύονται:

- σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών από τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων Ανθρώπων που ανήκουν σε Εθνικές ή Εθνοτικές, Θρησκευτικές και Γλωσσικές Μειονότητες, που υιοθετήθηκε το 1992 και την Υπο-Επιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων
- σε ευρωπαϊκό επίπεδο από ένα δεσμευτικό κείμενο – τη Σύμβαση Πλαίσιο για την Προστασία Εθνικών Μειονοτήτων, που δημούργησε ένα σώμα ελέγχου από ανεξάρτητους ειδικούς: τη Συμβουλευτική Επιτροπή της Σύμβασης Πλαίσιο/Advisory Committee on the Framework Convention.
- επειδή έχουν ειδική θέση στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) στο πρόσωπο του Ύπατου Αρμοστή/Ανώτατου Επίτροπου για Εθνικές Μειονότητες και από σχετικά κείμενα του ΟΑΣΕ.

Παιδιά

- Η βασική τους προστασία παρέχεται σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ) του 1990, την πιο ευρέως κυρωθείσα σύμβαση (δεν έχει κυρωθεί μόνο από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σομαλία). Σε επίπεδο Αφρικής, ο Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα και την Πρόνοια του Παιδιού, προβλέπει βασικά δικαιώματα του παιδιού λαμβάνοντας υπόψη τους ειδικούς παράγοντες της κατάστασης στην ήπειρο. Τέθηκε σε ισχύ το 1999.

Πρόσφυγες

- Τα δικαιώματα των προσφύγων εγγυώνται ειδικά στη Σύμβαση σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων του 1951 και από τον Ύπατο Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.
- Το μόνο περιφερειακό σύστημα με ειδικό κείμενο για την προστασία των προσφύγων είναι της Αφρικής με την υιοθέτηση, το 1969, της Σύμβασης για Ειδικά Θέματα Προσφύγων. Στην Ευρώπη το ΕΣΔΑ παρέχει επίσης κάποια πρόσθετη προστασία.

Γυναίκες

- Σε μια προσπάθεια για την παγκόσμια προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων, τα δικαιώματα των γυναικών προστατεύονται ειδικά από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), 1979.

Άλλοι

- Σε ομάδες όπως οι εργαζόμενοι και οι κρατούμενοι παρέχεται επίσης ειδική προστασία λόγω της ευάλωτης θέσης τους, η οποία αφήνει περιθώρια εκμετάλλευσης. Άλλες ομάδες, όπως για παράδειγμα ιθαγενείς λαοί, δεν ήταν αρκετά τυχεροί ώστε να λάβουν ειδική προστασία και αγωνίζονται για χρόνια για τα δικαιώματά τους ως ομάδες.

? **Μπορείτε να σκεφτείτε ομάδες στην κοινωνία σας που έχουν ανάγκη ειδικής προστασίας;**

Καταπολεμώντας τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) είναι ένας μηχανισμός που ιδρύθηκε από την πρώτη Σύνοδο των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1993. Η αποστολή της είναι η καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας στο επίπεδο της Ευρώπης ως συνόλου και από την άποψη της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η δράση της περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την καταπολέμηση της βίας, των διακρίσεων και της προκατάληψης που αντιμετωπίζουν άτομα ή ομάδες ατόμων, κυρίως λόγω φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, εθνικότητας και εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής.

Τα μέλη της ορίζονται από τις κυβερνήσεις βάσει της βαθιάς τους γνώσης στον τομέα της καταπολέμησης της μισαλλοδοξίας. Ορίζονται με την προσωπική τους ιδιότητα και δρουν ως ανεξάρτητα μέλη.

Το κύριο πρόγραμμα δράσης της Επιτροπής περιλαμβάνει:

- ξεχωριστή προσέγγιση κάθε χώρας μέλους, ώστε να αναλυθεί σε βάθος η κατάσταση που επικρατεί σε αυτή, με σκοπό να καταρτιστούν ειδικές, συγκεκριμένες προτάσεις οι οποίες να συνδυάζονται με τη συνέχεια της παρακολούθησης,
- δράση σε γενικά θέματα (συλλογή και διάχυση παραδειγμάτων καλής πρακτικής σε συγκεκριμένα ζητήματα για να παρουσιαστούν πρακτικά οι συστάσεις της Επιτροπής και ιυθέτηση συστάσεων γενικής πολιτικής),
- δραστηριότητες σε συνεργασία με την κοινότητα που περιλαμβάνουν συναντήσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης στα κράτη μέλη, συντονισμό με εθνικούς και τοπικούς ΜΚΟ, μετάδοση αντιρατσιστικών μηνυμάτων και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.

Εφαρμόζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα

Πώς μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι αυτοί οι μηχανισμοί προστασίας λειτουργούν; Ποιος ή τι αναγκάζει τα κράτη να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους; Τα βασικά όργανα παρακολούθησης είναι επιτροπές και δικαστήρια, που αποτελούνται όλα από ανεξάρτητα μέλη – ειδικούς ή δικαστές – και δεν εκπροσωπούν ένα κράτος. Οι βασικοί μηχανισμοί που χρησιμοποιούν αυτά τα όργανα είναι:

1. Προσφυγές (που υποβάλλονται από άτομα, ομάδες ή κράτη)
2. Υποθέσεις ενώπιον δικαστηρίου
3. Διαδικασίες αναφοράς.

Καθώς τα κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή τα περιφερειακά συστήματα δεν χρησιμοποιούν όλα τις ίδιες διαδικασίες για την εφαρμογή ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μερικά παραδείγματα θα βοηθήσουν την κατανόηση.

Προσφυγές

Προσφυγές κατά ενός κράτους υποβάλλονται ενώπιον επιτροπής σύμφωνα με μια διαδικασία που αναφέρεται συνήθως ως οινού δικαστική. Το όργανο παρακολούθησης λαμβάνει απόφαση και τα κράτη οφείλουν να συμμορφωθούν με αυτή, παρόλο που δεν υπάρχει κάποια νομική διαδικασία επιβολής. Συχνά ένα κράτος χρειάζεται να υποβάλλει επιπρόσθετη δήλωση ή να κυρώσει ένα προαιρετικό πρωτόκολλο για να διευκρινίσει την αποδοχή από μέρους του του συστήματος καταγγελιών. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (εντός του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών) και η Παναμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εντός του συστήματος του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών) είναι παραδείγματα κρατικών θεσμών που ασχολούνται με προσφυγές.

Θα πρέπει να υπάρχει νομικός μηχανισμός για την επιβολή της συμμόρφωσης με τα ανθρώπινα δικαιώματα; Τι κυρώσεις θα μπορούσαν να υπάρχουν;

Πρωτόκολλο 12 της ΕΣΔΑ

Ένα νέο πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ υιοθετήθηκε το 2000: το Πρωτόκολλο 12. Αυτή τη στιγμή έχει υπογραφεί από 27 κράτη και έχει κυρωθεί από ένα. Θα τεθεί σε ισχύ μετά από 10 κυρώσεις. Η βασική του έμφαση είναι η απαγόρευση των διακρίσεων. Η ΕΣΔΑ ήδη εγγυάται το δικαίωμα του ατόμου να μην υφίσταται διακρίσεις (Άρθρο 14), αλλά αυτό θεωρείται ανεπαρκές σε σχέση με τις προβλέψεις άλλων διεθνών κειμένων όπως η ΟΔΔΑ και το ΔΣΑΠΔ. Ο βασικός λόγος είναι ότι το άρθρο 14, αντιθέτει με τα άλλα, δεν περιλαμβάνει ανεξάρτητη απαγόρευση των διακρίσεων. Δηλαδή, απαγορεύει τις διακρίσεις μόνο σε σχέση με την «απόλαυση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών» που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση. Όταν αυτό το πρωτόκολλο τεθεί σε ισχύ, η απαγόρευση των διακρίσεων θα έχει «ανεξάρτητη ζωή» από τις άλλες προβλέψεις της ΕΣΔΑ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή
για την Πρόληψη των
Βασανιστηρίων / The
European Committee for the
Prevention of Torture (CPT)

Οι εκπρόσωποι της
Επιτροπής επισκέπτονται
περιοδικά τις χώρες που
είναι μέλη στη Σύμβαση,
αλλά μπορεί να οργανώσουν
επιπλέον ad hoc επισκέψεις
αν είναι απαραίτητο. Κατά τη
διάρκεια του 2001 η Επιτροπή

διεξήγαγε 18 επισκέψεις,
μεταξύ των οποίων στην

Ελβετία, τη Ρωσική
Ομοσπονδία (Δημοκρατία της
Τσετσενίας), τη Μάλτα και την
Ισπανία.

Μια σημαντική λειτουργία
της δράσης της Επιτροπής
ήταν εμφανής στην υπόθεση
των απεργιών πείνας στις
τουρκικές φυλακές. Όταν
η τουρκική κυβέρνηση
κατάρτιζε αλλαγές στο
σύστημα των φυλακών,
ένας αριθμός φυλακισμένων
έκαναν απεργία πείνας
για να διαμαρτυρηθούν
κατά κάποιων αλλαγών. Οι
διαδηλώσεις τους έγιναν
βίαιες. Η Επιτροπή ενεπλάκη
ενεργά στις διαπραγματεύσεις
με την κυβέρνηση και

τους απεργούς πείνας,
ερευνώντας τα γεγονότα
σχετικά με τις απεργίες
πείνας και αναζητώντας
τρόπους αναμόρφωσης του
συστήματος των τουρκικών
φυλακών με το νομοσχέδιο.

Η Επιτροπή επισκέφθηκε την
Τουρκία 3 φορές το 2001 σε
σχέση με τις απεργίες πείνας
στις τουρκικές φυλακές.
Οι αναφορές της Επιτροπής
είναι συνήθως δημόσιες:

<http://www.humanrights.coe.int>

Νομικές υποθέσεις

Υπάρχουν μόνο δύο μόνιμα δικαστήρια, τα οποία λειτουργούν ως όργανα επιπήρησης ειδικά για την εφαρμογή ανθρωπίνων δικαιωμάτων: το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Παναμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ωστόσο ένα νέο διεθνές δικαστήριο πρόκειται να ιδρυθεί, μόλις το Καταστατικό του κυρωθεί από 60 χώρες. Αυτό το δικαστήριο, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) θα δικάζει άτομα που κατηγορούνται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονίες και εγκλήματα πολέμου. Από αυτή την άποψη είναι διαφορετικό και συμπληρωματικό προς το Ευρωπαϊκό και Παναμερικανικό Δικαστήριο, τα οποία εξετάζουν προσφυγές κατά κρατών.

Εκθέσεις και αναφορές

Η πλειονότητα των κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαιτούν από τα κράτη την υποβολή αναφορών. Αυτές συντάσσονται από τα ίδια τα κράτη σύμφωνα με τις οδηγίες του οργάνου επιπήρησης και περιλαμβάνουν γενικές πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο που λειτουργούν τα ανθρώπινα δικαιώματα σε εθνικό επίπεδο. Οι εκθέσεις εξετάζονται δημοσίως και οι ΜΚΟ συνήθως παίζουν ενεργό ρόλο στο στάδιο αυτό καταρτίζοντας παράλληλες αναφορές σχετικά με τις εκθέσεις των κρατών. Το ΔΣΑΠΔ, το ΔΣΟΚΠΔ και η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW) είναι παραδείγματα κειμένων που απαιτούν την υποβολή αναφορών.

Οι περισσότεροι από αυτούς τους μηχανισμούς υπάρχουν για τη θεραπεία της παραβίασης συγκεκριμένου ανθρωπίνου δικαιώματος. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1987) ανήκει σε διαφορετική κατηγορία. Βασίζεται σε ένα σύστημα επισκέψεων από μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) σε χώρους κράτησης – για παράδειγμα φυλακές και χώρους κράτησης ανηλίκων και νέων, αστυνομικά τμήματα, στρατόπεδα και ψυχιατρικά νοσοκομεία. Τα μέλη της Επιτροπής παρατηρούν τη μεταχείριση των κρατουμένων και, αν είναι απαραίτητο, προτείνουν βελτιώσεις με σκοπό τη συμμόρφωση με το δικαίωμα του ατόμου να μην υφίσταται βασανιστηρία ή απάνθρωπη μεταχείριση.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στο Στρασβούργο είναι διάσημο για πολλούς λόγους, αλλά μάλλον πάνω από όλα γιατί έδωσε ζωή και νόημα στο κείμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [ΕΣΔΑ]. Ένα από τα βασικά του πλεονεκτήματα είναι το σύστημα της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας, το οποίο σημαίνει ότι μόλις ένα κράτος κυρώσει ή προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ, αυτόματα υποβάλλει εαυτόν στη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Έτσι μπορεί να υποβληθεί εναντίον του υπόθεση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ένα κράτος μέλος από τη στιγμή της κύρωσης.

Άλλος λόγος για την επιτυχία του είναι η δύναμη της απόφασης του Δικαστηρίου. Τα Κράτη πρέπει να συμμορφωθούν με την τελεσίδικη απόφαση. Η συμμόρφωσή τους επιτηρείται από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σε κάθε υπόθεση που υποβάλλεται ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η διαδικασία προβλέπει επίσης τη δυνατότητα φιλικού συμβιβασμού μέσω διαμεσολάβησης μεταξύ των μερών.

Το Δικαστήριο έχει επίσης κατορθώσει να εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου. Αρχικά, όταν ιδρύθηκε το 1959, λειτουργούσε μόνο μερικώς ως δικαστήριο και συνεργαζόταν με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με την αύξηση των υποθέσεων, έγινε απαραίτητη η ύπαρξη δικαστηρίου πλήρους απασχόλησης, το οποίο ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1998. Αυτή η αύξηση των υποθέσεων είναι σαφής απόδειξη της επιτυχίας του Δικαστηρίου. Τα άτομα γνωρίζουν ότι το Δικαστήριο υπάρχει και έχει τη δυνατότητα να παρέμβει όταν νιώθουν ότι τα θεμελιώδη δικαιώματά τους παραβιάζονται.

Σημαντικές υποθέσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

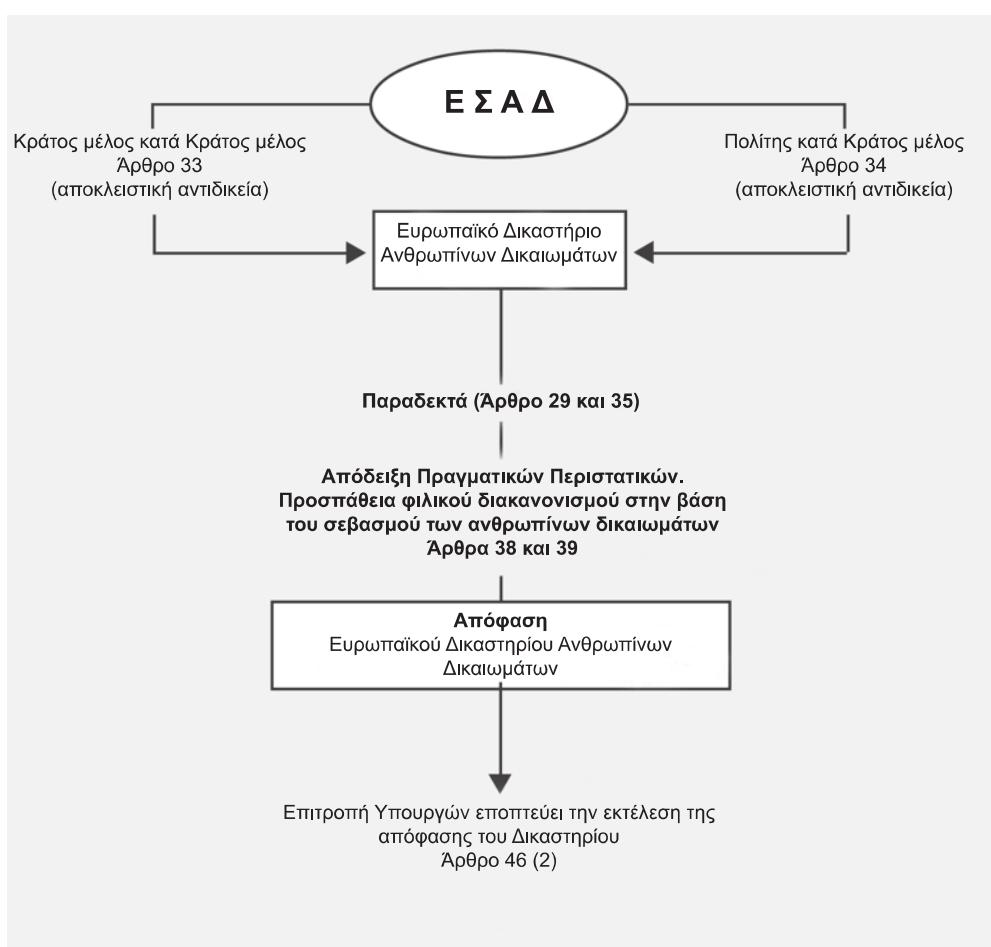
Παρακάτω αναφέρονται μερικές σημαντικές υποθέσεις με τις οποίες ασχολήθηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

- Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Ιούνιος 1989): Αυτή η υπόθεση αφορούσε έναν άντρα που επρόκειτο να εκδοθεί στις ΗΠΑ για να αντιμετωπίσει κατηγορίες φόνου, όπου το έγκλημα τιμωρείται με τη θανατική ποινή. Το Δικαστήριο υιοθέτησε την άποψη ότι η επιστροφή του στις ΗΠΑ θα ήταν αντίθετη με την απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή άλλης εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (άρθρο 3 ΕΣΔΑ). Μια συνέπεια αυτής της απόφασης ήταν ότι η προστασία των ατόμων ενός κράτους μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης επεκτάθηκε εκτός ευρωπαϊκών συνόρων. Αυτή η αρχή έχει ήδη ακολουθηθεί και σε άλλες υποθέσεις, όπως η Jabari κατά Τουρκίας (Ιούλιος 2000) και έχει προστατεύσει αιτούντες άσυλο από το να σταλούν πίσω σε μια χώρα όπου θα μπορούσε να τεθεί σε κίνδυνο η ζωή τους.
- Tyrer κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Μάρτιος 1978): Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι η σωματική τιμωρία ως τιμωρία ανήλικων παραβατών είναι αντίθετη με την ΕΣΔΑ γιατί παραβιάζει το δικαίωμα του ατόμου να μην υφίσταται βασανιστήρια ή εξευτελιστική ή απάνθρωπη μεταχείριση, όπως αυτό διασφαλίζεται από το άρθρο 3. Σύμφωνα με το Δικαστήριο: «η τιμωρία του – κατά την οποία υπέστη μεταχείριση ως αντικείμενο στην εξουσία των αρχών – αποτελεί επίθεση κατά ενός από τους βασικούς

«Ούτε στις καρδιές των ανθρώπων ούτε στις συμπεριφορές της κοινωνίας δεν θα υπάρχει ειρήνη μέχρι να καταστεί ο θάνατος παράνομος»

Albert Camus

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Μηχανισμός Ελέγχου



Concept and design: P. Drzemczewski, Graphic: Publication unit, Directorate General of Human Rights

- Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε αριθμούς**
- Υπάρχουν 43 δικαστές.
 - Ένας μέσος όρος 180 τηλεφωνημάτων και 800 επιστολών ελήφθησαν καθημερινά το 2001.
 - 19.815 υποθέσεις ήταν σε αναμονή για να κριθούν στις αρχές λανουαρίου 2002 («εκκρεμείς αιτήσεις»).
 - Οι αιτήσεις έχουν αυξηθεί κατά 523% το χρόνο από το 1990 στο 2000. Το 1990 το Δικαστήριο έλαβε 1.657 αιτήσεις, το 2000 έλαβε 10.486.
 - 889 αποφάσεις εκδόθηκαν από το δικαστήριο το 2000, δηλαδή περισσότερες από 2 υποθέσεις την ημέρα (συμπεριλαμβανομένων Σαββατοκύριακων και αργιών!).
- σκοπούς του Άρθρου 3 (αρθρ. 3), δηλαδή την προστασία της αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του ατόμου». Αυτή η υπόθεση είναι καλό παράδειγμα της ζωντανής φύσης της ΕΣΔΑ, όπου το Δικαστήριο ακολουθεί τις μεταλλασσόμενες αξίες της κοινωνίας μας.
- Κοκκινάκης κατά Ελλάδας (Απρίλιος 1993): Αυτή ήταν μια ενδιαφέρουσα υπόθεση που αφορούσε τη σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων διαφορετικών ατόμων. Βασίστηκε στο ζήτημα του προστηλυτισμού και στο ερώτημα αν η διδασκαλία μιας θρησκείας (την οποία εγγυάται το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ) παραβιάζει την ελευθερία της θρησκείας ενός άλλου ατόμου. Το δικαστήριο θεώρησε απαραίτητο να κάνει σαφή διάκριση μεταξύ της διδασκαλίας, του κηρύγματος ή της συζήτησης με ανήθικα και παραπλανητικά μέσα με σκοπό να πειστεί ένα άτομο να αλλάξει τη θρησκεία του (όπως η παροχή υλικών ή κοινωνικών προνομίων, η χρήση βίας ή η πλύση εγκεφάλου).
 - Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο επιλαμβάνεται υποθέσεων σχετικά με οποιοδήποτε από τα δικαιώματα που εγγυάται η ΕΣΔΑ, όπως το δικαίωμα στη ζωή, στη δίκαιη δίκη και η ελευθερία έκφρασης. Ωστόσο, καθώς προέκυψε από την περίοδο αμέσως μετά από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, επικεντρώνεται αποκλειστικά σε ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και ως αποτέλεσμα στερείται τη δυνατότητα να επιληφθεί υποθέσεων σχετικά με οικονομικά, κοινωνικά δικαιώματα και δικαιώματα μειονοτήτων. Παρά αυτούς τους περιορισμούς, απολαμβάνει ευρύ σεβασμό για το αρχείο καταγραφών του.

? Υπήρξαν υποθέσεις σε βάρος της χώρας σας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο;

ΔΕΚ, ΕΔΔΑ, Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης: Ποια είναι η διαφορά;

Συχνά υπάρχει σύγχυση σχετικά με τους ρόλους του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) και του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης/International Court of Justice (ICJ). Στην πραγματικότητα τα τρία όργανα είναι πολύ διαφορετικά ως προς τη γεωγραφική δικαιοδοσία και τα είδη των υποθέσεων που εξετάζουν. Το ΔΕΚ είναι όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασική του αποστολή είναι να εξασφαλίσει ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν ερμηνεύεται ούτε εφαρμόζεται διαφορετικά σε κάθε κράτος μέλος. Βασίζεται στο κοινοτικό δίκαιο και όχι στο δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Άλλα κάποιες φορές το κοινοτικό δίκαιο μπορεί να περιλαμβάνει ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μια διάσημη υπόθεση που κρίθηκε από το ΔΕΚ είναι η υπόθεση Bosman, η οποία αφορούσε τους κανόνες μεταγραφής μεταξύ ποδοσφαιρικών ομάδων. Οι κανόνες αυτές κρίθηκαν ασύμβατοι με τους κανόνες της Συνθήκης της Ρώμης για τον ανταγωνισμό και την ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων.

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης/The International Court of Justice (ICJ) είναι το βασικό δικαιοδοτικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών. Έχει διπλό ρόλο: να επιλύει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τις νομικές διαφορές που υποβάλλονται σε αυτό από κράτη και να γνωμοδοτεί σε νομικά ζητήματα. Μόνο κράτη μπορούν να υποβάλλουν υπόθεση κατά άλλου κράτους και συνήθως οι υποθέσεις αφορούν σε συνθήκες μεταξύ χωρών. Αυτές οι συνθήκες αναφέρονται σε βασικές σχέσεις μεταξύ κρατών (για παράδειγμα εμπορικές ή εδαφικές) ή μπορεί να σχετίζονται με ανθρώπινα δικαιώματα.

? Πώς βιοθούν αυτοί οι διαφορετικοί νομικοί μηχανισμοί τον απλό πολίτη;

Ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Το αξίωμα του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου εγκρίθηκε για πρώτη φορά στη Σύνοδο των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων που έλαβε χώρα στο Στρασβούργο τον Οκτώβριο του 1997. Ο σκοπός αυτού του ανεξάρτητου θεσμού είναι να πρωθήσει την ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να εξασφαλίσει αποτελεσματικό σεβασμό και πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Επίτροπος εκλέγεται από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση για μη ανανεώσιμη περίοδο έξι ετών.

Ο Επίτροπος είναι μη δικαστικός θεσμός με δράση συμπληρωματική προς τους άλλους

Θεσμούς του Συμβουλίου της Ευρώπης που δραστηριοποιούνται για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο Επίτροπος εκτελεί τις αρμοδιότητές του με πλήρη ανεξαρτησία και αμεροληψία σεβόμενος την αρμοδιότητα των διαφόρων οργάνων επιπήρησης που έχουν ιδρυθεί από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή από άλλα κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Οι θεμελιώδεις στόχοι του Επιτρόπου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι:

- η προώθηση της εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα κράτη μέλη,
- ο εντοπισμός πιθανών ελλείψεων ή κενών στη νομοθεσία και πρακτική των κρατών μελών σχετικά με τη συμμόρφωση προς τα ανθρώπινα δικαιώματα,
- η βοήθεια στην προώθηση αποτελεσματικής επιπήρησης και πλήρους απόλαυσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως προστατεύονται από τα διάφορα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ο Επίτροπος μπορεί να ασχοληθεί ex officio με κάθε ζήτημα της δικαιοδοσίας του. Παρόλο που δεν μπορεί να παραλάβει ατομικές προσφυγές, ο Επίτροπος μπορεί να ενεργήσει μέσα στα πλαίσια της δράσης του για την προώθηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων βάσει κάθε σχετικής πληροφορίας που αφορά γενικούς τομείς προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως κατοχυρώνονται από τα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Τέτοιες πληροφορίες και αιτήματα μπορούν να απευθύνονται στον Επίτροπο από κυβερνήσεις, εθνικά κοινοβούλια, εθνικούς συνηγόρους του πολίτη ή παρόμοιους θεσμούς, όπως και από άτομα και οργανώσεις.

Eίναι αυτά αρκετά;

Πολλοί θα υποστήριζαν ότι η κακή κατάσταση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο είναι αποτέλεσμα της έλλειψης κατάλληλων μηχανισμών επιβολής. Συχνά εξαρτάται από το κάθε κράτος να αποφασίσει αν θα υλοποιήσει συστάσεις. Σε πολλές περιπτώσεις το αν θα εξασφαλιστεί στην πράξη το δικαίωμα ενός ατόμου ή μιας ομάδας εξαρτάται από την πίεση της διεθνούς κοινότητας και σε μεγάλο βαθμό από τη δράση ΜΚΟ. Αυτή η κατάσταση είναι λιγότερο από ικανοποιητική, καθώς η αναμονή μπορεί να είναι μεγάλη μέχρι μια περίπτωση παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων να κοινοποιηθεί στα Ηνωμένα Έθνη ή στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

Μπορεί να γίνει κάτι για να αλλάξει αυτό; Πρώτον είναι ουσιώδες να εξασφαλιστεί ότι τα κράτη εγγυώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα σε εθνικό επίπεδο και ότι αναπτύσσουν κατάλληλους μηχανισμούς αποκατάστασης κάθε παραβίασης. Παράλληλα, πρέπει να ασκηθεί πίεση στα κράτη για να δεσμευτούν ως προς τη λειτουργία των μηχανισμών που έχουν διαδικασίες επιβολής.

Αναφορές

- Hanski, R., Suksi, M. (eds.), *An introduction to the international protection of human rights: a textbook*, Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 1999.
- Fact Sheet No. 2 (Rev. 1), *The International Bill of Human Rights*, Office of the High Commissioner for Human Rights, www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs2.htm.
- United Nations High Commissioner for Human Rights, <http://www.unhchr.ch/>.
- Short Guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing.
- European Court of Human Rights*, <http://www.echr.coe.int/>.
- The Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, <http://www.cpt.coe.int/>.
- The European Social Charter*, www.humanrights.coe.int/cseweb.
- The Framework Convention on Protection of National Minorities*, www.humanrights.coe.int/minorities.
- The site of the European Commission against Racism and Intolerance*, <http://www.ecri.coe.int/>.
- The Council of Europe's Commissioner for Human Rights*, <http://www.commissioner.coe.int/>.

Ο ακτιβισμός και ο ρόλος των ΜΚΟ

«Έπρεπε να κάνουμε πολλά για να το πετύχουμε. Χρειάστηκε να γίνουν πολλές διαδηλώσεις από την οργάνωσή μας και να συλληφθώ, επειδή όρμηξα στο τραπέζι του Κογκρέσου, πριν πάρουμε πρόσκληση για να μιλήσουμε ... Είχα πέντε λεπτά.»

Cheri Honkala, ο πρώτος αποδέκτης προνοιακής βοήθειας στις ΗΠΑ που κατέθεσε ενώπιον του Κογκρέσου, Kensington Welfare Rights Union/Ενωση Δικαιωμάτων Πρόνοιας του Kensington

Τι είναι οι ΜΚΟ;

«Σήκω και υπερασπίσου τα δικαιώματά σου»

Bob Marley

- Ο όρος μη κυβερνητική ή, με μεγαλύτερη ακρίβεια, μη κερδοσκοπική χρησιμοποιείται συνήθως για να καλύψει ένα ευρύ φάσμα οργανώσεων που αποτελούν την κοινωνία των πολιτών. Χαρακτηριστικό αυτών των οργανώσεων είναι ότι σκοπός της ύπαρξής τους είναι κάτι διαφορετικό από το οικονομικό όφελος. Ωστόσο, αυτό επιπρέπει ένα πλήθος λόγων ύπαρξης και μια ευρεία ποικιλία έργων και δράσεων. Οι ΜΚΟ ποικίλλουν από μικρές ομάδες πίεσης, π.χ. με συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα ή για συγκεκριμένες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέχρι εκπαιδευτικά φιλανθρωπικά ιδρύματα, καταφύγια γυναικών, πολιτιστικά σωματεία, θρησκευτικές οργανώσεις, νομικά ιδρύματα, προγράμματα ανθρωπιστικής βοήθειας -ο κατάλογος θα μπορούσε να συνεχιστεί- μέχρι τεράστιες διεθνείς οργανώσεις με εκατοντάδες ή ακόμα και χιλιάδες παραρτήματα ή μέλη σε διάφορα μέρη του κόσμου.
- Σε αυτή την ενότητα θα δούμε -εν συντομίᾳ- τον σημαντικό ρόλο που έχουν διαδραματίσει τέτοιες οργανώσεις στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο. Σχεδόν σε κάθε επίπεδο των διαφόρων προσπαθειών για την εξασφάλιση της αξιοπρέπειας μεμονωμένων πολιτών, όταν αυτή απειλείται από τη δύναμη του κράτους, οι ΜΚΟ παίζουν σημαντικό ρόλο στην:
 - καταπολέμηση ατομικών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων
 - παροχή άμεσης βοήθειας σε όσους υπέστησαν παραβίαση των δικαιωμάτων τους
 - άσκηση πίεσης στις αρχές για αλλαγές στην εθνική και διεθνή νομοθεσία
 - βοήθεια για την ανάπτυξη της ουσίας αυτής της νομοθεσίας
 - προώθηση της γνώσης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πληθυσμό.
- Η συμβολή των ΜΚΟ είναι σημαντική, όχι μόνο ως προς τα αποτελέσματα που επιτυγχάνονται ή ως προς την αισιοδοξία που μπορεί να αισθάνονται οι άνθρωποι για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο, αλλά επίσης και γιατί οι ΜΚΟ είναι, κατά μια πολύ άμεση έννοια, εργαλεία διαθέσιμα σε όλο τον κόσμο. Διευθύνονται και συντονίζονται –όπως πολλοί οργανισμοί– από ιδιώτες και αντλούν μεγάλο μέρος της δύναμής τους από άλλα μέλη της κοινότητας που παρέχουν εθελοντική υποστήριξη στον σκοπό τους. Το γεγονός αυτό τις καθιστά πολύ σημαντικές για τα άτομα που θέλουν να συμβάλουν στη βελτίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο.

«Ο κόσμος είναι επικίνδυνος!

Όχι τόσο λόγω αυτών που κάνουν κακό, αλλά λόγω αυτών που τους βλέπουν και τους επιτρέπουν να το κάνουν.»

Albert Einstein

Είδη ΜΚΟ ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- Στη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών του 1993 για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα –γνωστή ως Σύνοδος της Βιέννης, παραβρέθηκαν 841 ΜΚΟ από όλο τον κόσμο και σύμφωνα με τις περιγραφές της δράσης τους, όλες δραστηριοποιούνταν για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πα-

ρόλο που ο αριθμός είναι εντυπωσιακός, αντιπροσωπεύει μόνο ένα απειροελάχιστο τμήμα του συνολικού αριθμού των ΜΚΟ ανθρωπίνων δικαιωμάτων που δραστηριοποιούνται παγκοσμίως.

Οι περισσότερες από τις αυτοαποκαλούμενες «οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων» τείνουν να δραστηριοποιούνται για την προστασία ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Οι πιο γνωστές τέτοιες οργανώσεις, τουλάχιστον σε διεθνές επίπεδο, είναι μάλλον η Διεθνής Αμνηστία και η Human Rights Watch, οι οποίες λειτουργούν σε όλη τη γη. Ωστόσο, όπως έχουμε δει, τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα είναι μόνο μια κατηγορία από τα πολλά ανθρώπινα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινότητα και νέα δικαιώματα συνεχίζουν να εμφανίζονται ακόμα και σήμερα. Αν ληφθεί αυτό υπόψη και συμπεριλάβουμε ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται για την καταπολέμηση της φτώχιας, της βίας, του ρατσισμού, των προβλημάτων υγείας, της έλλειψης στέγης και των περιβαλλοντικών προβλημάτων, για να αναφέρουμε μερικά μόνο, ο πραγματικός αριθμός των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται για την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, φτάνει τις εκατοντάδες χιλιάδες σε όλο τον κόσμο.

Στη Γενική της Συνέλευση το 2001 η Διεθνής Αμνηστία αναθεώρησε την αποστολή της για να συμπεριλάβει στους στόχους και στους τομείς ενδιαφέροντός της τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, καθώς και το δικαίωμα στην ανάπτυξη.

? Ξέρετε ΜΚΟ που αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα σας;

Πώς επηρεάζουν τις εξελίξεις;

Οι ΜΚΟ προσπαθούν να δραστηριοποιηθούν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διάφορα στάδια ή επίπεδα και οι στρατηγικές που ακολουθούν ποικίλουν ανάλογα με τη φύση των στόχων τους –την εξειδίκευση ή τη γενικότητα, τους μακροπρόθεσμους ή βραχυπρόθεσμους στόχους, την τοπική, εθνική ή διεθνή εμβέλεια κ.λπ.

a. Άμεση βοήθεια

Είναι συχνό φαινόμενο, ειδικά για ΜΚΟ με δράση στα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, να παρέχουν κάποιο είδος άμεσης βοήθειας σε αυτούς που υπήρχαν θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέτοιες υπηρεσίες μπορεί να περιλαμβάνουν μορφές ανθρωπιστικής βοήθειας, προστασία ή εκπαίδευση για την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων. Εναλλακτικά, όταν το δικαίωμα προστατεύεται από τον νόμο, μπορεί να περιλαμβάνουν νομικές συμβουλές για τη διεκδίκηση του αιτήματος.

Σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, η άμεση βοήθεια στο θύμα μιας παραβίασης είτε δεν είναι δυνατή είτε δεν αποτελεί την καλύτερη χρήση των δυνατοτήτων μιας οργάνωσης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, και αυτό αποτελεί μάλλον την πλειονότητα των περιπτώσεων, οι ΜΚΟ πρέπει να υιοθετήσουν μια μακροπρόθεσμη προσέγγιση και να σκεφτούν άλλους τρόπους είτε για την επανόρθωση της παραβίασης είτε για την πρόληψη άλλων παρόμοιων περιπτώσεων στο μέλλον.

β. Ακριβής συλλογή πληροφοριών

Αν στη βάση των διαφορετικών ειδών ακτιβισμού των ΜΚΟ υπάρχει μια θεμελιώδης στρατηγική, αυτή είναι μάλλον η ιδέα να προσπαθήσουν να αποκαλύψουν τους δράστες της αδικίας. Οι κυβερνήσεις μπορούν πολύ συχνά να συρρικνώσουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από διεθνείς συνθήκες που έχουν υπογράψει, γιατί το αποτέλεσμα της πολιτικής τους απλώς δεν είναι γνωστό στο ευρύ κοινό. Η συλλογή τέτοιων πληροφοριών και η χρήση τους για να εκτεθούν οι κυβερνήσεις είναι ουσιώδης παράγοντας για να λογοδοτήσουν και χρησιμοποιείται συχνά από ΜΚΟ. Προσπαθούν να ασκήσουν πίεση σε άτομα ή σε κυβερνήσεις εντοπίζοντας ένα ζήτημα που θα συγκινήσει το αίσθημα δικαίου του κοινού και στη συνέχεια δημοσιοποιώντας το.

Δύο από τα πιο γνωστά παραδείγματα οργανώσεων που απέκτησαν φήμη για τις εστιασμένες

«Είναι διασκεδαστικό να γράφεις σε άτομα που ηγούνται αυταρχικών ή καταπιεστικών καθεστώτων, να έχεις ένα δικτάτορα ως φίλο δι' αλληλογραφίας και να είσαι απολύτως ενοχλητικός γι' αυτόν στέλνοντάς του αυτές τις επιστολές».

Sting

δράσεις τους σε ό,τι αφορά την επισήμανση και την αναφορά συγκεκριμένων περιστατικών, είναι η Διεθνής Αμνηστία (βλ. σ. 298 για περισσότερες πληροφορίες) και η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού. Και οι δύο έχουν δύναμη όχι μόνο στο ευρύ κοινό αλλά και στο επίπεδο των Ηνωμένων Εθνών, όπου οι αναφορές τους λαμβάνονται υπόψη ως μέρος της επίσημης διαδικασίας επιπήρησης κυβερνήσεων που έχουν δεχτεί να δεσμευτούν από διεθνείς συμβάσεις.

γ. Εκστρατείες και άσκηση πίεσης στις αρχές (*Lobbying*).

Lobbying είναι ο αγγλικός όρος που περιγράφει γενικά τους διάφορους τρόπους άσκησης πίεσης σε εθνικούς και διεθνείς φορείς με σκοπό να επιτευχθεί αλλαγή πολιτικής. Κι εδώ υπάρχουν πολλοί τρόποι άσκησης πίεσης, και μια ΜΚΟ θα προσπαθήσει να υιοθετήσει τον πιο κατάλληλο ανάλογα με τους σκοπούς που έχει κατά νου, τη φύση του «στόχου» της και, φυσικά, τις δικές της διαθέσιμες δυνατότητες. Κάποιες κοινές πρακτικές αναφέρονται παρακάτω:

- Εκστρατείες αποστολής επιστολών είναι μια μέθοδος που έχει χρησιμοποιηθεί με μεγάλη επιτυχία από τη Διεθνή Αμνηστία και άλλες ΜΚΟ. Άτομα και οργανώσεις βομβαρδίζουν κυβερνητικούς αξιωματούχους με επιστολές από χιλιάδες μέλη τους από όλο τον κόσμο.
- Δράσεις στον δρόμο ή διαδηλώσεις με κάλυψη από τα ΜΜΕ που συνήθως προσελκύουν μπορεί να χρησιμοποιηθούν, όταν οι οργανώσεις θέλουν να αποκτήσουν την υποστήριξη του κοινού ή να φέρουν κάτι στη δημοσιότητα με σκοπό να «ντροπιάσουν» την κυβέρνηση.
- Τα ΜΜΕ παίζουν συνήθως σημαντικό ρόλο σε πρακτικές άσκησης πίεσης και το διαδίκτυο αποκτά σήμερα ολοένα και πιο κρίσιμο ρόλο.
- Συμπληρωματικά στις εκδηλώσεις υποστήριξης ή δημόσιας αγανάκτησης, οι ΜΚΟ μπορεί επίσης να έχουν κατ' ιδίαν συναντήσεις ή ενημερώσεις με αξιωματούχους. Κάποιες φορές απλώς η απειλή του να δημοσιοποιηθεί κάτι μπορεί να είναι αρκετή για να αλλάξει μια πολιτική ή πρακτική, όπως στην παρακάτω ιστορία.

Γενικά, όσο πιο μεγάλη υποστήριξη υπάρχει από την κοινή γνώμη ή από άλλους φορείς επιρροής (για παράδειγμα, από άλλες κυβερνήσεις), τόσο πιο πιθανό είναι ότι η εκστρατεία θα επιτύχει τους σκοπούς της. Ακόμα και αν δεν χρησιμοποιούν πάντα αυτή την υποστήριξη άμεσα, οι ΜΚΟ μπορούν να εξασφαλίσουν ότι το μήνυμά τους θα ακουστεί δείχνοντας απλώς ότι ένα μεγάλο κίνημα πολιτών μπορεί να κινητοποιηθεί κατά της κυβέρνησης.

? Υπήρξαν εκστρατείες με υψηλό προφίλ στη χώρα σας; Ποιο ήταν το αποτέλεσμα;

δ. Μακροπρόθεσμη εκπαίδευση

Πολλές ΜΚΟ ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιλαμβάνουν επίσης, τουλάχιστον ως μέρος των δραστηριοτήτων τους, κάποιο είδος ευαισθητοποίησης ή εκπαίδευτικής δράσης. Συνειδητοποιώντας ότι η ουσία της υποστήριξής τους είναι το ευρύ κοινό, οι ΜΚΟ προσπαθούν συχνά να παράσχουν βαθύτερη γνώση σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βαθύτερη γνώση των ζητημάτων αυτών και των μεθόδων υποστήριξής τους είναι πιθανό να προκαλέσει βαθύτερο σεβασμό, και αυτός με τη σειρά του θα αυξήσει την πιθανότητα να υπάρξει υποστήριξη σε συγκεκριμένες περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή η υποστήριξη ή η πιθανή υποστήριξη βρίσκεται στη βάση της επιτυχίας της κοινότητας των ΜΚΟ στη βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παραδείγματα επιτυχούς ακτιβισμού

Ενδοοικογενειακή βία στη Ρωσία

Υπάρχουν διάφορες εκτιμήσεις για τα επίπεδα ενδοοικογενειακής βίας στη Ρωσία, αλλά μερικά νούμερα υποστηρίζουν ότι μεταξύ 30 και 40 τοις εκατό των οικογενειών την έχουν βι-

«Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τρόπος ζωής. Την υλοποιούσαμε τα τελευταία χρόνια χωρίς να ξέρουμε ότι όλες οι δραστηριότητές μας αφορούν την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα».

Alexandra Vidanovic, Open Club Nis, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γουγκοσλαβίας, συμμετέχουσα στο Forum για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

ώσει. Το 1995, μετά το Συνέδριο Γυναικών στο Πεκίνο, δημοσιεύτηκαν τα πρώτα αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία. Υποστήριξαν ότι 14.500 γυναίκες τον χρόνο είχαν σκοτωθεί από τους συζύγους τους και περίπου πενήντα χιλιάδες είχαν νοσηλευτεί. Χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια ακόμα και για να αναγνωριστεί αυτό το πρόβλημα στη Ρωσία και η επιπτυχία είναι κυρίως αποτέλεσμα των προσπαθειών μιας ΜΚΟ που ονομάζεται ANNA και είναι ιδρυτικό μέλος της Ρωσικής Ένωσης των Κέντρων Κρίσης για Γυναίκες.

Η οργάνωση ιδρύθηκε από τη Marina Pisklakova, μια σημαντική ακτιβίστρια για τα δικαιώματα των γυναικών. Τον Ιούλιο του 1993 δούλεψε μόνη για να λειτουργήσει μια γραμμή βοήθειας για γυναίκες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες και στη συνέχεια επέκτεινε τη δράση της ιδρύοντας το πρώτο κέντρο κρίσης για γυναίκες στη χώρα. Άσκησε πίεση για μια νομοθεσία που θα απαγορεύει την κακοποίηση και δούλεψε μέσα σ' ένα εχθρικό νομικό καθεστώς για να δώσει βοήθεια σε θύματα και για να ασκηθούν ποινικές διώξεις. Ξεκίνησε εκστρατεία στα ΜΜΕ για να αποκαλύψει τη βία κατά των γυναικών και να εκπαιδεύσει τις γυναίκες για τα δικαιώματά τους και τώρα εμφανίζεται τακτικά στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση προωθώντας τον σεβασμό προς τα δικαιώματα των γυναικών.

Η οργάνωση πέτυχε να επεκτείνει τον ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας ώστε να περιλαμβάνει βιασμό εντός του γάμου, σεξουαλική βία εντός του γάμου ή της σχέσης, ψυχολογική βία, απομόνωση και οικονομικό έλεγχο. Μέχρι το καλοκαίρι του 1994 είχαν εκπαιδεύσει την πρώτη ομάδα γυναικών για να εργαστούν ως σύμβουλοι δια τηλεφώνου και το 1995 ξεκίνησαν να δουλεύουν σε άλλες πόλεις της Ρωσίας για τοπικές ομάδες γυναικών που ξεκινούσαν την εμφάνισή τους και ήθελαν να λειτουργήσουν γραμμές βοήθειας και κέντρα κρίσης. Η ANNA βοήθησε να αναπτυχθούν προγράμματα για την παροχή ψυχολογικής και νομικής συμβούλευτικής για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και τον Απρίλιο του 1997 οι δικηγόροι της οργάνωσης έφεραν ενώπιον της δικαιοσύνης την πρώτη υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας και την κέρδισαν και εξασφάλισαν δεδικασμένο για όλη τη Ρωσία. Μέχρι την αρχή της νέας χιλιετίας λειτουργούσαν πάνω από σαράντα κέντρα κρίσης για γυναίκες σε όλη τη Ρωσία. Ιστοσελίδα της οργάνωσης: www.owl.ru/anna.

Περιβαλλοντικές ανησυχίες στην Ελβετία

Μεταξύ 1961 και 1976 αρκετοί μεγάλοι γίγαντες της χημικής βιομηχανίας απέθεσαν περισσότερους από 114.000 τόνους τοξικών βιομηχανικών χημικών αποβλήτων στα πρώην ορυχείο αργίλου του Bonfol στην Ελβετία. Παρόλο που σήμερα θα ήταν παράνομο να αποτελούνταν απόβλητα, το 1961, όταν άρχισε η χρήση του χώρου απόθεσης απόβλητων, ο νόμος δεν απαγόρευε τη χρήση τέτοιων χώρων. Τα τοξικά απόβλητα παρέμειναν και συνέχισαν να μολύνουν τις γειτονικές κοινότητες και το περιβάλλον με ένα μείγμα οργανικών και ανόργανων ουσιών μόλυνσης.

Στις 14 Μαΐου του 2000 περίπου 100 ακτιβιστές της Greenpeace κατέλαβαν τον χώρο απόθεσης των χημικών αποβλήτων του Bonfol, κοντά στη Βασιλεία της Ελβετίας, απαιτώντας από τις χημικές εταιρείες που έριξαν τα τοξικά απόβλητα στον χώρο να αναλάβουν πλήρη ευθύνη για τον καθαρισμό του. Οι ακτιβιστές ανακοίνωσαν ότι θα συνέχιζαν την κατάληψη του χώρου μέχρι να δεσμευτούν οι χημικές εταιρείες να τον καθαρίσουν με τρόπο που δεν θα προξενούσε περαιτέρω κίνδυνο στην ανθρώπηνη υγεία ή στο περιβάλλον.

Η κατάληψη του χώρου απόθεσης αποβλήτων ανάγκασε τη χημική βιομηχανία να συναντηθεί με εκπρόσωπους της κοινότητας και της Greenpeace και, ως αποτέλεσμα, η χημική βιομηχανία τελικά υπέγραψε συμφωνία να ολοκληρώσει μια μελέτη καθαρισμού μέχρι τον Φεβρουάριο του 2001 και να ξεκινήσει τη διαδικασία καθαρισμού το 2001. Η βιομηχανία επίσης συμφώνησε να συμμετέχουν πλήρως οι τοπικές κοινότητες και οι περιβαλλοντικές οργανώσεις στον καθαρισμό και να ενημερώσει τις τοπικές κοινότητες σχετικά με τη μόλυνση του νερού του εδάφους και του πόσιμου νερού που προκλήθηκε από τα απόβλητα. Στις 7 Ιουλίου 2001 η Greenpeace διέκοψε την κατάληψη της χημικής χωματερής. Βλ. την ιστοσελίδα της Greenpeace: <http://www.greenpeace.org/>.

«Οι συνθήκες ήταν σαν δουλεία. Δεν υπήρχε σχεδόν καθόλου ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή τήρηση του νόμου».

M. D. Mistry, Διευθυντής της DISHA.

«Σπάνια μπόρεσαν τα μέλη μιας εκστρατείας να επιτύχουν τόσα πολλά σε τόσο λίγο χρόνο»

Εφημερίδα, *The Independent*

Κάνε τους υπολογισμούς σου

Πρωτοβουλίες Ανάπτυξης για Κοινωνική και Ανθρώπινη Δράση (Development Initiatives for Social and Human Action) (DISHA)

Η DISHA ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στην πολιτεία της Ινδίας Gujarat ως εκπρόσωπος ομάδων εργαζομένων σε δασικές περιοχές που αριθμούν περίπου 80.000 μέλη. Χρησιμοποίησε το δικαίωμα στην πληροφόρηση για να αναλύσει κρατικούς προϋπολογισμούς και την έκταση στην οποία η διάθεση κονδυλίων ταυτίζεται με τις δημόσιες δηλώσεις και τις διακηρύξεις για την καταπολέμηση της φτώχιας.

Η οργάνωση ξεκίνησε από το ζήτημα της πίεσης για παροχή ελάχιστου μισθού σε άτομα που εργάζονται σε δασικές περιοχές. Ο διευθυντής της DISHA εξήγησε την προσέγγιση της οργάνωσης: «Ως μέρος αυτής της δράσης αρχίσαμε να ερευνούμε γιατί η περιοχή δεν είχε αναπτυχθεί και γιατί δεν είχαν δημιουργηθεί δυνατότητες απασχόλησης. Ελέγχαμε τα χρήματα που ξοδεύτηκαν από το κράτος και έτσι αρχίσαμε να παρακολουθούμε τον προϋπολογισμό του κράτους».

Το 1994 τα μέλη της DISHA αποφάσισαν να διανείμουν την ανάλυσή τους σε όλους τους βουλευτές, στον τύπο και σε σημαντικούς πολίτες. Έτσι εξασφαλίστηκε ότι οι πληροφορίες χρησιμοποιήθηκαν και συζητήθηκαν ευρέως.

Από την αρχή της δράσης της οργάνωσης η διάθεση κονδυλίων της κυβέρνησης σε δασικές περιοχές έχει αυξηθεί σημαντικά: Στην αρχή οι τοποθετήσεις ήταν 12% του προϋπολογισμού, αλλά τώρα είναι 18%. Επειδή η έρευνά τους ήταν τόσο πλήρης, η DISHA σύντομα κέρδισε τον σεβασμό ως μια οργάνωση που «δεν φώναζε απλώς συνθήματα και διαδήλωνε, αλλά παρουσίαζε βάσιμα επιχειρήματα βάσει στοιχείων και αριθμών. Τώρα οι άνθρωποι έρχονται σε μας για πληροφορίες σχετικά με τον προϋπολογισμό – είμαστε ο μόνος φορέας στη χώρα που ταξινομεί και αναλύει τον προϋπολογισμό».

Οι πόλεμοι διαμαντιών

Η Global Witness, UK είναι μια οργάνωση που δραστηριοποιείται για να εκθέσει τη σχέση μεταξύ της περιβαλλοντικής εκμετάλλευσης και των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι μια περιβαλλοντική ομάδα με έδρα το Λονδίνο που ξεκίνησε τη δράση της το 1993 σε ένα νοικιασμένο γραφείο με μοναδικό εξοπλισμό έναν υπολογιστή που πήραν από κάποιο κάδο απορριμάτων.

Σήμερα η οργάνωση είναι ακόμα μικρή, με μόνο εννέα άτομα προσωπικό, αλλά επί τέσσερα χρόνια οι ιδρυτές της, Charmain Gooch, Simon Taylor και Patrick Alley, πραγματοποίησαν εκστρατεία κατά της βιομηχανίας διαμαντιών.

Αυτό το χρονικό διάστημα η Global Witness συνέδεσε με επιτυχία το παράνομο εμπόριο διαμαντιών με τους αιματηρούς πολέμους στην Αφρική. Συνέλλεξε στοιχεία για να πείσει κυβερνήσεις, τα Ηνωμένα Έθνη και το κοινό ότι τα διαμάντια που εξορύσσονται παράνομα σε ζώνες πολέμου στην Αφρική χρησιμοποιούνται για να χρηματοδοτήσουν συγκρούσεις, στις οποίες παιδιά χάνουν τα άκρα τους και δεκάδες χιλιάδες άτομα χάνουν τη ζωή τους. Η οργάνωση άσκησε σκληρή πίεση για «να κάνει όσους λαμβάνουν αποφάσεις να λογικευτούν» συνάπτοντας συμμαχίες με άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις (MKO) με δράση στην Αγκόλα και εξασφαλίζοντας ισχυρούς πολιτικούς υποστηρικτές, όπως ο Καναδός πρέσβης Robert Fowler, ο οποίος είναι επικεφαλής της επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τις κυρώσεις στην Αγκόλα. Πολύ γρήγορα δημιουργήθηκε μια παγκόσμια εκστρατεία ικανή να αντιπαρατεθεί σε μια παγκόσμια βιομηχανία.

Όταν ο Robert Fowler, πρέσβης του Καναδά στα Ηνωμένα Έθνη, εξέδωσε προειδοποίηση για μποϊκοτάζ ανάλογο με το μποϊκοτάζ της γούνας, στο Παγκόσμιο Συνέδριο Διαμαντιών στην Αμβέρσα, η βιομηχανία διαμαντιών τρομοκρατήθηκε. Τον Ιούλιο του 2000 η –αξίας 7 δισεκατομμυρίων δολαρίων τον χρόνο – παγκόσμια βιομηχανία διαμαντιών πετπεισμένη προφανώς ότι βρισκόταν στα χείλη της αβύσσου συνθηκολόγησε με τις απαιτήσεις της εκστρατείας για θεμελιώδεις αλλαγές στο εμπόριο διαμαντιών.

Βλ. την ιστοσελίδα τους: <http://www.globalwitness.org/>.

Ράμπες για αναπτηρικά καροτσάκια στην Τούζλα

Το 1996 μια ΜΚΟ για ανάπτηρους στην Τούζλα της Βοσνίας Ερζεγοβίνης αποφάσισε να κάνει μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης σχετικά με την κυκλοφορία. Η Lotos, η οργάνωση αυτή, αποσκοπούσε στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τα άτομα με αναπηρία και με τα ζητήματα κυκλοφορίας. Επικεντρώθηκε σε συγκεκριμένους στόχους, μεταξύ των οποίων: ειδικές θέσεις στάθμευσης για άτομα με αναπηρία, καλύτερη πρόσβαση στα μέσα μαζικής μεταφοράς, προσβάσιμα πεζοδρόμια και δρόμοι. Οργάνωσαν εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας, αμέσως πριν την έναρξη των εκλογών. Στο τέλος αυτής της περιόδου η ευαισθητοποίηση του κοινού είχε αυξηθεί και όλα τα πεζοδρόμια της Τούζλα ανακατασκευάστηκαν με ράμπες!

- «Είμαι απόλυτα σίγουρος όταν λέω ότι η Τούζλα είναι η πιο προσβάσιμη πόλη για αναπτηρικά καροτσάκια σε όλη τη Βοσνία Ερζεγοβίνη».

- Μέλος της εκστρατείας, Tuzla

References

- Risse T., Ropp S., Sikkink K., *The Power of human rights*, Cambridge University Press, 1999.
 Forsythe, D., *Human rights in International Relations*, Cambridge University Press, 2000. www.speaktruth.org.
 Hijab, Nadia, *Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act*, HDRO Background paper, 2000.

Ερωτήσεις και απαντήσεις

?**Τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα;**

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ηθικές αξιώσεις που κατέχει κάθε άτομο στον κόσμο αυτοδίκαια και εγγενώς, απλώς επειδή είναι ανθρώπινο ον. Διεκδικώντας τα ανθρώπινα δικαιώματά μας προβάλλουμε ένα ηθικό αίτημα, συνήθως προς την κυβέρνησή μας, ότι αυτό δεν μπορείς να το κάνεις, γιατί είναι παραβίαση της ηθικής μου σφαίρας και της προσωπικής μου αξιοπρέπειας. Κανείς –κανένα άτομο, καμιά κυβέρνηση– δεν μπορεί ποτέ να μας αφαιρέσει τα ανθρώπινα δικαιώματά μας.

?**Από πού πηγάζουν;**

Πηγάζουν από το γεγονός ότι δεν είμαστε μόνο σωματικές οντότητες, αλλά και ηθικά και πνευματικά ανθρώπινα όντα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα χρειάζονται για να προστατεύουν και να διατηρούν την αξια κάθε ατόμου, να εξασφαλίζουν ότι κάθε άτομο μπορεί να ζήσει μια ζωή αξιοπρέπειας που είναι αντάξια ενός ανθρώπινου όντος.

?**Γιατί «θα πρέπει» να τα σέβεται κανείς;**

Πρωταρχικά, γιατί ο καθένας είναι ανθρώπινο ον και, άρα, και ηθικό ον. Η πλειοψηφία των ατόμων, αν δουν ότι παραβιάζουν την προσωπική αξιοπρέπεια κάποιου άλλου, θα προσπαθήσουν να συγκρατηθούν. Γενικά οι άνθρωποι δεν θέλουν να βλάπτουν άλλους ανθρώπους. Ωστόσο, πέρα από τις ηθικές κυρώσεις της συνείδησης του καθενός ή των άλλων, υπάρχει σήμερα νομοθεσία στις περισσότερες χώρες του κόσμου, η οποία υποχρεώνει τις κυβερνήσεις να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών τους, ακόμα κι αν δεν είναι πρόθυμες να το κάνουν.

?**Ποιος έχει ανθρώπινα δικαιώματα;**

ΌΛΟΙ/ΕΣ ανεξαιρέτως. Εγκληματίες, επικεφαλής κρατών, παιδιά, άντρες, γυναίκες, Αφρικανοί, Αμερικανοί, Ευρωπαίοι, πρόσφυγες, άνεργοι, εργαζόμενοι, τραπεζίτες, εργαζόμενοι σε φιλανθρωπίες, δάσκαλοι, χορευτές, αστροναύτες...

?**Ακόμα και εγκληματίες και επικεφαλής κρατών;**

ΟΛΟΙ/ΕΣ ανεξαιρέτως. Οι εγκληματίες και οι επικεφαλής κρατών είναι και αυτοί άνθρωποι. Η δύναμη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι αντιμετωπίζουν κάθε άνθρωπο ως ίσο σε σχέση με ό,τι έχει να κάνει με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Ορισμένοι/ες μπορεί να έχουν παραβιάσει τα δικαιώματα άλλων ή μπορεί να αποτελούν απειλή για την κοινωνία και έτσι μπορεί να χρειάζεται να περιοριστούν τα δικαιώματά τους με κάποιον τρόπο για να προστατευτούν οι άλλοι άνθρωποι, αλλά μόνο εντός συγκεκριμένων ορίων. Αυτά τα όρια ορίζονται ως το ελάχιστο απαραίτητο για μια ζωή με ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

?**Ποιος φροντίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα;**

Χρειάζεται να είμαστε όλοι ενεργοί παράγοντες προστασίας τους. Υπάρχει νομοθεσία και σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο που επιβάλλει περιορισμούς σχετικά με το τι έχουν τη δυνατότητα οι κυβερνήσεις να κάνουν στους πολίτες τους, αλλά αν κανείς δεν επισημαίνει περιπτώσεις όπου οι πράξεις τους παραβιάζουν διεθνείς κανόνες, οι κυβερνήσεις μπορούν να συνεχίζουν να τους παραβιάζουν ατιμώρητες. Ως άτομα, είναι αναγκαίο όχι μόνο να σε

βόμαστε τα δικαιώματα των άλλων στην καθημερινή μας ζωή, αλλά και να ελέγχουμε τις κυβερνήσεις μας και τους άλλους. Τα συστήματα προστασίας υπάρχουν για όλους μας, αν τα χρησιμοποιήσουμε.

? Πώς μπορώ να υπερασπιστώ τα δικαιώματά μου;

Προσπάθησε να κάνεις γνωστό ότι έχουν παραβιαστεί. Διεκδίκησε τα δικαιώματά σου. Κάνε γνωστό στον/στην άλλο/η ότι γνωρίζεις ότι δεν έχουν το δικαίωμα να σου φέρονται με αυτόν τον τρόπο. Δείξε τα σχετικά άρθρα στην ΟΔΔΑ, στην ΕΣΔΑ ή σε άλλα διεθνή κείμενα. Αν υπάρχει νομοθεσία στη χώρα σου, δείξε την και αυτή. Μίλα και στους άλλους γι' αυτό: μίλα στον τύπο, γράψε στον βουλευτή σου και στον αρχηγό της χώρας σου, ενημέρωσε ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ζήτησε τη συμβουλή τους. Μίλησε σε δικηγόρο, αν έχεις τη δυνατότητα. Εξασφάλισε ότι η κυβέρνησή σου γνωρίζει τις κινήσεις που κάνεις. Κάνε τους να συνειδητοποιήσουν ότι δεν πρόκειται να εγκαταλείψεις. Δείξε τους την υποστήριξη που μπορείς να συγκεντρώσεις. Σε τελική ανάλυση, και αν καθετί άλλο έχει αποτύχει, μπορείς να καταφύγεις στα δικαστήρια.

? Πώς πηγαίνω στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο;

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών περιλαμβάνει διαδικασίες για ατομικές προσφυγές και επίσης για προσφυγές που υποβάλλονται από ένα κράτος κατά άλλου. Ωστόσο υπάρχουν ισχυρές προϋποθέσεις παραδεκτού (admissibility) προκειμένου να ερευνηθεί μια υπόθεση. Για παράδειγμα, πρέπει να εξασφαλίσεις ότι η προσφυγή σου έχει ήδη εγερθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων της χώρας σου (μέχρι το ανώτατο δικαστήριο!) πριν φέρεις μια υπόθεση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Αν θέλεις να δοκιμάσεις και πιστεύεις ότι πλήρεις τις προϋποθέσεις παραδεκτού, τότε μπορείς να υποβάλεις προσφυγή χρησιμοποιώντας το επίσημο έντυπο της αίτησης (διαθέσιμο στη Γραμματεία). Ωστόσο, είναι πολύ σημαντικό να ζητήσεις νομική συμβουλή ή τη συμβουλή ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο προκειμένου να είσαι σίγουρος ότι το αίτημά σου έχει πραγματική πιθανότητα επιτυχίας. Πρέπει να γνωρίζεις ότι η διαδικασία μέχρι την τελική απόφαση μπορεί να είναι μακρά και περίπλοκη!

? Από ποιον μπορώ να διεκδικήσω τα δικαιώματά μου;

Σχεδόν όλα τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που καταγράφονται σε διεθνή κείμενα είναι αξιώσεις κατά της κυβέρνησης ή κρατικών αξιωματούχων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται συμφέροντά σου από το κράτος, άρα πρέπει να τα διεκδικήσεις από την κυβέρνηση ή τους εκπροσώπους της. Αν τιώθεις ότι τα δικαιώματά σου παραβιάζονται, π.χ., από τον εργοδότη σου ή τον γείτονά σου, δεν μπορείς να καταφύγεις απευθείας στη διεθνή νομοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκτός αν υπάρχει κάπι που η κυβέρνηση της χώρας έπρεπε να είχε κάνει για να αποτρέψει τέτοια συμπεριφορά από εργοδότες ή γείτονες.

? Έχει κανείς την υποχρέωση να προστατεύσει τα δικαιώματά μου;

Ναι. Ένα δικαίωμα δεν έχει νόημα χωρίς μια αντίστοιχη ευθύνη ή υποχρέωση από την πλευρά κάποιου άλλου. Κάθε άτομο έχει την ηθική υποχρέωση να μην παραβιάζει την προσωπική σου αξιοπρέπεια, αλλά η κυβέρνησή σου υπογράφοντας διεθνείς συνθήκες δεν έχει μόνον ηθική αλλά και νομική υποχρέωση.

? Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι πρόβλημα μόνο σε μη δημοκρατικές χώρες;

Δεν υπάρχει χώρα στον κόσμο με απόλυτα λευκό μητρώο στα ανθρώπινα δικαιώματα, ακόμα και σήμερα. Μπορεί σε μερικές χώρες να υπάρχουν παραβιάσεις πιο συχνά απ' ό, πιο σε άλλες ή μπορεί να αφορούν σε μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, αλλά κάθε μια παρα-

βίαση είναι ένα πρόβλημα που δεν έπρεπε να έχει συμβεί και πρέπει να αντιμετωπιστεί. Ένα άτομο που τα δικαιώματά του έχουν παραβιαστεί σε μια από τις καθιερωμένες δημοκρατίες δύσκολα θα παρηγορηθεί από το γεγονός ότι γενικά η χώρα του έχει «καλύτερες» επιδόσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα από άλλες χώρες του κόσμου.

❓ Έχουμε κάνει πρόοδο στον περιορισμό των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Μεγάλη πρόοδο –ακόμα κι αν μερικές φορές μοιάζει σταγόνα στον ωκεανό. Σκέψου την κατάργηση της δουλείας, την ψήφο για τις γυναίκες, τις χώρες που έχουν καταργήσει τη θανατική ποινή, την απελευθέρωση ατόμων που είχαν φυλακιστεί λόγω των πεποιθήσεών τους μετά από διεθνή πίεση, την κατάρρευση του καθεστώτος του apartheid στη Νότια Αφρική, τις υποθέσεις που έχουν κριθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και τους νόμους που έπρεπε να αλλάξουν ως αποτέλεσμα. Σκέψου το γεγονός ότι η σταδιακή αλλαγή του διεθνούς πολιτισμού σημαίνει ότι ακόμα και τα πιο απολυταρχικά καθεστώτα σήμερα πρέπει να λάβουν υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα για να γίνουν αποδεκτά στη διεθνή σκηνή. Υπάρχουν πολλά θετικά αποτελέσματα, ειδικά κατά τα τελευταία 50 χρόνια, αλλά μένουν πολλά ακόμα να γίνουν.

Γρίφοι

❓ Πώς μπορούμε να λέμε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικά, όταν υπάρχουν άνθρωποι σε όλο τον κόσμο που υφίστανται παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους;

Οι άνθρωποι αυτοί συνεχίζουν να έχουν τα δικαιώματά τους. Το γεγονός ότι υφίστανται αυτή τη μεταχείριση αντιτίθεται όχι μόνο σε ηθικούς κανόνες αλλά και σε διεθνώς συμφωνημένους κανόνες. Οι εκπρόσωποι της χώρας τους είναι υπόλογοι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και κάποιες χώρες όντως «τιμωρούνται» από τη διεθνή κοινότητα με τη μορφή κυρώσεων ή ακόμα και με στρατιωτικά μέσα. Ωστόσο, τέτοιες διαδικασίες είναι συχνά αυθαίρετες και εξαρτώμενες από τα συμφέροντα άλλων κρατών παρά από τον βαθμό της παραβίασης. Δεν υπάρχει ακόμα μόνιμο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ενώπιον του οποίου να μπορούν να οδηγηθούν και να δικαστούν οι δράστες, παρόλο που είναι έτοιμο να συσταθεί μετά την κύρωση του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από 60 χώρες. Θα είναι μόνιμο δικαστήριο για να δικάζει άτομα που κατηγορούνται για διάπραξη γενοκτονίας, εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Είναι ένα σημαντικό βήμα προς την αναγνώριση ότι τα παγκόσμια ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να είναι εφαρμόσιμα για να παρέχουν πρακτική βοήθεια.

❓ Ποια είναι η χρησιμότητα της ΟΔΔΑ, αν δεν μπορεί να εφαρμοστεί νομικά;

Παρόλο που δεν υπάρχει (ακόμα) διεθνές δικαστήριο, ενώπιον του οποίου να μπορούν να δικαστούν κυβερνήσεις βάσει των άρθρων της ΟΔΔΑ, αυτό το κείμενο είχε τεράστια ιστορική σημασία και συνεχίζει ακόμα και σήμερα να λειτουργεί ως το κείμενο, ενώπιον του οποίου οι κυβερνήσεις δικάζονται διεθνώς. Οι κυβερνήσεις σήμερα γνωρίζουν ότι, αν παραβιάσουν εσκεμμένα δικαιώματα που καταγράφονται στο κείμενο, αντιμετωπίζουν την πιθανότητα της καταδίκης από άλλες κυβερνήσεις και ακόμα και κάποιας μορφής κυρώσεων. Η διαδικασία δεν είναι πάντα εντελώς αντικειμενική (!) αλλά είναι σίγουρα μια αρχή. Η ΟΔΔΑ αποτέλεσε επίσης τη βάση για όλες σχεδόν τις διεθνείς συνθήκες που έχουν καταρτιστεί και που (σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό) μπορούν να εφαρμοστούν.

- Ποια είναι η χρησιμότητα των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» για μένα, όταν η κυβέρνησή μου παραβιάζει καθημερινά τα δικαιώματα των απλων ανθρώπων και δεν ενδιαφέρεται για την αποδοκιμασία της διεθνούς κοινότητας;**

Και πάλι, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια αρχή. Είναι καλύτερα από το να μην υπάρχει απολύτως τίποτα και υπό τις κατάλληλες συνθήκες και με τη σωστή προσέγγιση θα είναι δυνατό να επηρεάσουν την κυβέρνηση να αλλάξει μερικές, αν όχι όλες, τις πρακτικές της. Αυτό μπορεί μερικές φορές να μοιάζει μια πολύ μακρινή ελπίδα, όταν οι παραβιάσεις της κυβέρνησης είναι εξαιρετικά σοβαρές ή εξαιρετικά συχνές, αλλά η ιστορία έχει δείξει ξανά και ξανά, ότι είναι δυνατόν. Επίσης, οι δυνατότητες που υπάρχουν σήμερα είναι περισσότερες από ότι παλιότερα. Η αλλαγή μπορεί να είναι μια αργή διαδικασία, αλλά το γεγονός ότι τα άτομα έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα, και ότι αυτό αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ανά τον κόσμο –και έτσι απασχολεί, έστω και λίγο, τις κυβερνήσεις– μας παρέχει ένα ισχυρό όπλο και ένα πολύτιμο εφαλτήριο.

- Αν σέβομαι τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων, σημαίνει ότι τους επιτρέπω να κάνουν ό,τι θέλουν;**

Όχι, αν η επιθυμία τους σημαίνει την παραβίαση των δικών σου ή των δικαιωμάτων άλλων. Άλλα θα πρέπει να είσαι προσεκτικός/ή να μην είσαι υπερβολικά απαιτητικός/ή σχετικά με την έκταση των δικαιωμάτων σου: Μπορεί να θεωρείς τη συμπεριφορά κάποιου/ας ενοχλητική ή άκριτη, αλλά δεν αποτελεί απαραίτητη παραβίαση των δικαιωμάτων σου. Έτσι, αν θέλεις να σου επιτρέπουν οι άλλοι άνθρωποι να συμπεριφέρεσαι όπως επιθυμείς, θα πρέπει να καλλιεργήσεις μια πιο ανεκτική στάση προς τη συμπεριφορά των άλλων!

- Μπορώ να κάνω οτιδήποτε, ακόμα και να χρησιμοποιούσω βία, για να υπερασπιστώ τα δικαιώματά μου;**

Γενικά όχι. Άλλα αν είναι μια γνήσια περίπτωση αυτοάμυνας, τότε η νόμιμη χρήση βίας, ανάλογη προς την απειλή σε βάρος σου είναι επιτρεπτή. Δεν είναι επιτρεπτή ως «ανταπόδοση» για το άδικο που υπέστης, αλλά μόνο για να προστατεύσεις τον εαυτό σου από περαιτέρω βλάβη. Τα βασανιστήρια δεν είναι ποτέ επιτρεπτά.

- Γιατί θα πρέπει να σέβομαι τα δικαιώματα των άλλων ανθρώπων, αν αυτοί/ές δεν σέβονται τα δικαιώματά μου;**

Εν μέρει γιατί, αν δε σέβεσαι τα δικαιώματα των άλλων, μπορεί να μπλέξεις κι εσύ. Εν μέρει, γιατί οι άλλοι αξίζουν τον σεβασμό σου απλώς γιατί είναι άνθρωποι. Και εν μέρει, γιατί μπορείς να δώσεις το παράδειγμα στους άλλους ανθρώπους, ώστε να έχεις περισσότερες πιθανότητες να σε σεβαστούν. Τελικά, πάντως εξαρτάται από σένα και από το τι είδους άτομο θέλεις να είσαι και από το είδος του κόσμου στον οποίο θέλεις να ζεις. Επομένως, μπορείς να σκεφτείς τι θα σήμαινε για σένα μια τέτοια συμπεριφορά, αν φερόσουν με τρόπο που δεν σου αρέσει, όταν τον βλέπεις στους άλλους. Ή να σκεφτείς πώς θα ήταν ο κόσμος, αν ο καθένας παραβιάζει τα δικαιώματα όλων των άλλων με τη λογική της εκδίκησης.

- Γιατί θα πρέπει να θεωρούνται υποκείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυτοί που παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων με το πιο απάνθρωπο τρόπο;**

Αυτό το τμήμα της θεωρίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ίσως το πιο δύσκολο να το αποδεχτεί κανείς, αλλά ίσως το πιο ουσιώδες. Κάποιες φορές μπορεί να φαίνεται ότι

συγκεκριμένα άτομα στερούνται τόσο πολύ των ανθρώπινων χαρακτηριστικών τους, που μόνο τυφλή πίστη μας επιτρέπει να τους δούμε ως ανθρώπους. Τα βασικά σημεία είναι ίσως τα παρακάτω:

- **Πρώτον**, παρά την εμφανή απανθρωπιά κάποιων ατόμων, κάθε άτομο έχει κάποια ανθρώπινη αξία. Οι κακοποιοί αγαπούν τις μητέρες τους, τα παιδιά τους, τους/ τις συζύγους τους ή κάποιο άλλο άτομο. Οι κακοποιοί νιώθουν πόνο, απόρριψη, απόγνωση και ζήλια. Επιθυμούν να τους εκτιμούν οι άλλοι, να θεωρούν ότι αξίζουν, να τους υποστηρίζουν, να τους αγαπούν και να τους καταλαβαίνουν. Όλοι, ο καθένας από αυτούς, έχει κάποια, αν όχι τα περισσότερα, από αυτά τα αποκλειστικά ανθρώπινα συναισθήματα. Αυτό τους καθιστά ανθρώπους και άξιους του σεβασμού μας.
- **Δεύτερον**, δεν κάνουμε καλό επιθυμώντας να βλάψουμε τους/τις κακοποιούς με τον ίδιο τρόπο που αυτοί/ές έχουν βλάψει άλλους: Τέτοια συναισθήματα κάνουν και εμάς λιγότερο άξιους/ες σεβασμού.
- **Τρίτον**, ακόμα και αν, κατά τύχη, ένας κακοποιός εμφανιζόταν πιοτέ με «ανθρώπινη» μορφή αλλά χωρίς κανένα ανθρώπινο χαρακτηριστικό (και δεν υπήρξε κανένας μέχρι τώρα), ποιος από μας θα μπορούσε να πει με απόλυτη βεβαιότητα ότι αυτός ή αυτή ΔΕΝ είναι Άνθρωπος; Με ποια κριτήρια; Στη βάση ίσως ότι είναι ανίκανος/ή να αγαπήσει ή να αγαπηθεί; Άλλα αν αποδειχθεί ότι κάναμε λάθος στην εκτίμησή μας; Το τρίτο σημείο μάς θυμίζει ότι πρέπει να αναλογιζόμαστε τους κινδύνους για την ανθρωπότητα ως σύνολο, όταν ορίζουμε ορισμένους ανθρώπους για να δικάζουν άλλους και όταν οι συνέπειες αυτής της κρίσης είναι τρομερές και μη αναστρέψιμες. Θέλουμε αληθινά έναν κόσμο όπου λαμβάνονται τέτοιες αποφάσεις και όπου κάποιοι άνθρωποι κρίνεται απλώς ότι δεν έχουν ανθρώπινα δικαιώματα και άρα ότι δεν είναι άνθρωποι; Χωρίς την απόλυτη οικουμενικότητα όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυτό το είδος του κόσμου θα έχουμε.